

III. Przegląd prawodawstwa.

Prawo administracyjne.¹⁾

I. Organizacja władz (politycznych).

Ministerstwa (Władze centralne). Organizacja i zasady urzędowania: 1) Rozp. R. M. 28/10 20. Mon. 251. Biurowość: 2) Rozp. R. M. 28/10 20. M. 251. Statuty organizacyjne: 3) Rozp. R. M. 18/3 21. Mon. 74.

Ministerstwo b. dzielnicy pruskiej. Kompetencja: 4) Rozp. R. M. 10/1 21. D. U. 7/38; 5) Rozp. R. M. 15/1 21. D. U. 9/44; Statut organizacyjny; 6) Rozp. R. M. 8/2 21. Dz. Pr. 8. 7) Rozp. M. b. dz. pr. 16/3 21. Dz. Pr. 15/98.

Województwa: b. Królestwo: 8) Rozp. R. M. 30/3 21. D. U., 39/236; b. Galicja: 9) Rozp. R. M. 14/3 21. D. U. 39/234; 10) Rozp. R. M. 17/5 21. D. U. 46/282. B. dzielnica pruska: 11) Rozp. M. b. dz. pr. 11/2 21. Dz. Pr. 13/82; Ziemie Wschodnie: 12) Ustawa 4/2 21. D. U. 16/93; 13) Rozp. R. M. 21/3 21. D. U. 39/235; Wojewódzkie komisje oszczędnościowe: 14) Rozp. R. M. 18/3 21, Mon. 66.

Postępowanie karno-administracyjne w b. Królestwie: 15) Rozp. M. S. W. 5/3 21. D. U. 23/134.

Dziennik urzędowy M. b. dz. pr.: 16) Rozp. M. b. dz. pr. 20/6 21. Dz. Pr. 22.

Podział administracyjny Państwa: 17) Komunikat M. S. W. Mon. 60 z r. 1921.

Ministerstwa. Podstawą prawną Ministerstw w Państwie polskiem jest dotychczas przede wszystkim Dekret Rady Regencyjnej 3/1. 18. D. U. 1/1, który powołał do życia osiem pierwszych ministerstw (Sprawiedliwości, Spraw wewnętrznych, Skarbu, Oświaty i Wyznań, Rolnictwa i Dóbr koronnych, Przemysłu i Handlu, Opieki społecznej i ochrony pracy, Aprowizacji), a następnie dwa dekrety R. R. z października 1918 r. — (D. U. 14/30—31), tworzące Ministerstwa Spraw Zagranicznych, Spraw Wojskowych, Komunikacji (przemianowane później na M. Kolei Żelaznych) i Zdrowia publicznego; dalej 3 dekrety Naczelnika Państwa z końca 1918r. i początku 1919. (D.U. 19/52 z r. 1918; 8/118 i 13/142 z r. 1919), tworzące Ministerstwa Sztuki i Kultury, Robót publicz-

¹⁾ W zeszytach 1-ym i 2-im „Ruchu” zamieszczono przegląd prawa administracyjnego polskiego (wyjawszy sprawy wojskowe) za rok 1920. Obecnie podajemy dalszy ciąg tego przeglądu za I. półrocze 1921.

Objaśnienie skrótów używanych przy podawaniu norm prawnych jest podane w zeszycie 2-im „Ruchu” str. 313.

nych, Poczty i telegrafów i wreszcie ustawa sejmowa z sierpnia 1919 (D. U. 64/385) powołująca Ministerstwo b. dzielnicy pruskiej.

Pierwszy dekret R. R. ze stycznia 1918, o tymczasowej organizacji władz naczelnych, dość ściśle określa kompetencję utworzonych przez siebie ministerstw: później jednak zupełnie ona powikłała się wskutek tego, że następne dekrety, tworząc dalsze ministerstwa, drogą rozbijania dawniejszych, z reguły niczego nie rozporządzały, co ma pozostać z dotychczasowej kompetencji przy starym ministerstwie, a co ma przejść do nowego. Konsekwencją tego: niejasności i spory kompetencyjne ze wszystkimi stąd wynikającymi ujemnymi następstwami.

Drugą wadą ministerstw było nieustalenie zasad ich organizacji. Skutek tego był ten, że każdy minister, według swego uznania, nie oglądając się na swoich kolegów, organizował i reorganizował swoje ministerstwo; że zaś zmiany ministrów dokonywały się często, więc i reorganizacje ministerstw wciąż po sobie następowały.

Wynikała stąd znowu ogromna niejasność i niepewność stosunków, chaos. W związku z tem pozostawał nadmierny rozrost personelu urzędniczego w ministerstwach.

Potrzeba uporządkowania tych stosunków narzucała się z coraz większą natarczywością. Czynią jej zadość trzy rozporządzenia Rady Ministrów, oparte na projektach, opracowanych przez specjalną komisję, pod przewodnictwem b. Ministra Spraw Wewnętrznych, St. Wojciechowskiego.

Pierwsze z nich ¹⁾ ustala zasady organizacji ministerstw. Są one władzą o charakterze ściśle monokratycznym. Minister sam jest naczelną władzą rządzącą w wyznaczonych przez ustawy działach administracji państwowej. Ministerstwo jest jego narzędziem, służącym mu do wykonania jego zadań. Żaden z urzędników ministerstwa nie posiada samodzielnej władzy, a sprawuje ją tylko w zakresie wyznaczonym mu przez ministra. Ministerstwo dzieli się na departamenty z dyrektorami na czele (w miejsce dotychczasowych sekcji), tę zaś na wydziały kierowane przez naczelników. Ile każde ministerstwo ma mieć departamentów i wydziałów, jakie sprawy mają w zasadzie do każdego z nich należeć, o tem stanowią ich statuty organizacyjne, zatwierdzone przez Radę Ministrów. Na podstawie tego statutu minister dokonywuje dopiero szczegółowego rozkładu czynności pomiędzy poszczególne wydziały. Rozkład ten corocznie winien być rewidowany i ponownie przez ministra zatwierdzony. Kierownictwo i aprobata spraw załatwianych w ministerstwie spoczywa w zasadzie w rękach dyrektorów departamentów. Wyłączone są z pod ich decyzji jedynie sprawy zarezerwowane dla ministra. Wobec charakteru władzy ministra rozporządzenie nie może mu przepisać,

co on powinien pozostawić aprobacie dyrektorów, a co własnej decyzji zastrzec. Daje mu tylko dyrektywę w tym sensie, aby dla siebie zarezerwował wyłącznie sprawy najważniejsze, najbardziej zasadnicze, jako to: projekty ustaw, rozporządzeń, instrukcji; sprawy dotyczące naczelnich władz; organizację ministertwa i urzędów jemu podległych, nominacje urzędników i t. p. Stanowisko wiceministra (podsekretarza stanu) zasadniczo nie różni się od stanowiska innych urzędników ministerjalnych: samodzielnej władzy i on nie posiada; w jakim stopniu ma zastępować ministra, to w zupełności zależy od decyzji tegoż. Naczelnicy wydziałów nie mają prawa aprobaty: wolno im tylko podpisywać korespondencję bieżącą, o charakterze informacyjnym, nie przesądzającą merytorycznego załatwienia. Pozatem Rozporządzenie zawiera postanowienia dotyczące hierarchicznego podporządkowania urzędników ministerjalnych, zastępstwa dyrektorów i naczelników, jak wreszcie sposobu podpisywania pism wychodzących na zewnątrz. Wprowadzenie do ministerstwa zasad odmiennych od powyżej przedstawionych wymaga zgody Rady Ministrów.

Drugie rozporządzenie z tej samej daty (28/10. 20.)²⁾ ustala zasady biurowości, zaczerpnięte przeważnie z praktyki urzędów pruskich. Przepisy te obowiązują od 1/1. 1921. Na ich podstawie została opracowana i ogłoszona szczegółowa „Instrukcja biurowa dla Ministerstw.” O ile zachodzi potrzeba wydania dla któregoś z Ministerstw odmiennych przepisów biurowych, to zmiany muszą uzyskać aprobatę Prezydenta Ministrów.

Trzecim rozporządzeniem z marca 1921³⁾ ogłoszono w „Monitorze polskim” statuty organizacyjne przeważnej części ministerstw i niektórych samodzielnych urzędów centralnych. Statut Ministerstwa b. dz. pr. został ogłoszony wcześniej, jeszcze w lutym, w Dzienniku urzędowym tego Ministerstwa.⁷⁾ Dwa tylko ministerstwa nie otrzymały dotychczas statutu: Spraw Wojskowych oraz Sztuki i Kultury. Ogłoszenie statutu Ministerstwa Spraw Wojskowych jest zapowiedziane na później, po dokonaniu reorganizacji tego ministerstwa. Ministerstwo Kultury i Sztuki zostanie niewątpliwie wcielone do M. O. Organizacja Władz centralnych już uporządkowanych przedstawia się tedy obecnie w sposób następujący (nazwy departamentów pozwalają zorientować się ogólnie w kompetencji tych władz):

1. **Spraw Wewnętrznych:** cztery departamenty: prezydalny, administracyjny, bezpieczeństwa publicznego i prasy, samorządu; 14 wydziałów.

2. **M. Spraw Zagranicznych:** 3 dep.: dyplomatyczny, administracyjny, konsularny; 16 wydziałów i biór. Pozatem gabinet Ministra.

3. M. Skarbu: 6 dep.: administracyjny, kredytowy, budżetowy, ceł, podatków i opłat, akcyz i monopolów; 30 wydz.

4. M. Sprawiedliwości: 3 dep.: prawno-konsultacyjny, sądowo-administracyjny, więzienny; 15 wydziałów i referatów, a pozatem redakcja i administracja Dziennika Ustaw R. P. i Dz. Urz. M. Spr.

5. M. Wyznań religijnych i Oświecenia Publicznego: 5 dep.: szkolnictwa ogólno-kształcącego, szkolnictwa zawodowego, nauki i szkolnictwa wyższego, ogólny, wyznań religijnych; 19 wydz.

6. M. Rolnictwa i Dóbr Państwowych: 4 dep.: ogólny, rolnictwa, weterynarii, leśnictwa; 20 wydz.

7. M. Przemysłu i Handlu: 4 dep.: ogólny, górniczo-hutniczy, przemysłowy, handlowy; 19 wydz.

8. M. Kolei Żelaznych: 6 dep.: administracyjny, finansowy, przewozowo-taryfowy, ruchu, budowy i utrzymania kolei, mechaniczny i zasobów (siódmy tymczasowy dep. prawno-likwidacyjny); 32 wydz.

9. M. Poczty i Telegrafów: 4 dep.: administracyjny, pocztowy, telegraficzno-telefoniczny, gospodarczy; 15 wydziałów, oraz poza organizacją M. Izba Kontroli rachunkowej.

10. M. Robót Publicznych: 4 dep.: administracyjny, wodny, budowlany, drogowy; 15 wydziałów. Pozatem podlegają M.: Generalna Dyrekcja Odbudowy i Generalna Dyrekcja Rzek Żaglowych.

11. M. Pracy i Opieki Społecznej: 5 dep.: administracyjny, ochrony pracy, ubezpieczeń społecznych, opieki społecznej, pośrednictwa pracy (tymczasowy) 15 wydz.

12. M. Zdrowia Publicznego: 2 dep.: ogólny, higieny; 8 wydz.

13. M. Aprowizacji: 2 dep.: administracyjny, aprowizacyjny; 7 wydz.

14. M. b. dzielnicy pruskiej: 9 dep.: spraw wewnętrznych, rolnictwa i dóbr państwowych, skarbu, przemysłu i handlu, aprowizacji, sprawiedliwości, zdrowia publicznego, robót publicznych, pracy i opieki społecznej; 39 wydz.

15. Główny Urząd Ziemiański: 3 dep.: administracyjny, urzędów rolnych, techniczny; 10 wydz. (biur).

Władze centralne (bez M. Spraw Wojskowych, M. b. dz. pr., Gł. Urzędu likwidacyjnego i N. Izby Kontroli Państwa) liczą obecnie 55 departamentów i 238 wydziałów.

Kompetencja Ministerstwa b. dzielnicy pruskiej doznała w tem półroczu dalszego uszczuplenia: z zakresu dzia-

łania tego Ministerstwa zostały wyłączone i właściwym Ministrom przekazane 1) sprawy szkolne i oświatowe;⁴⁾ 2) zarząd spraw celnych).

Województwa. B. Królestwo Polskie. Wobec wprowadzenia do ministerstw nowego podziału na departamenty nie uznano za wskazane utrzymanie tej nazwy w urzędach wojewódzkich: obecnie części ich składowe nie nazywają się już departamentami, ale wydziałami. Te, jak dotychczas, dzielą się na oddziały. Do 10 istniejących wydziałów (prezydjalny, administracyjny, samorządowy, aprowizacyjny, zdrowia publicznego, rolnictwa i weterynarii, przemysłowy, pracy i opieki społecznej, okręgowa dyrekcja robót publicznych, kancelarja główna) dodano jedenasty wydział: budżetowo-gospodarczy, jak również określono dokładnie zakres czynności każdego z tych wydziałów w granicach kompetencji wojewody.⁸⁾ Zmianę tę i uzupełnienia uwzględniono przy wprowadzeniu województw w Galicji i na ziemiach wschodnich.

B. dzielnica pruska. Kompetencję zniesionego departamentu kultury i sztuki Ministerstwa b. dzielnicy pruskiej przeniesiono na Wojewodów, przyczem w obu województwach utworzono osobne wydziały kultury i sztuki").

B. Galicja. Sejm uchwalając (ust. 3/12. 20.) wprowadzenie do Galicji organizacji wojewódzkiej na modłę już istniejących w b. Królestwie (tylko bez rad wojewódzkich), pozostawił Radzie Ministrów oznaczenie terminu, od którego miało nastąpić uruchomienie 4 województw galicyjskich. Termin ten oznaczyła R. M. na 1 września 1921. Z tymże dniem ustały funkcje Generalnego Delegata Rządu i dawnego austriackiego Namiestnictwa we Lwowie.¹¹⁾ Przedtem jeszcze R. M. wydała przepisy wykonawcze do tylko co wspomnianej ustawy, wzorowane na takich samych przepisach wydanych w r. 1919 dla województw w b. Królestwie ⁹⁾ Jedyna ważniejsza różnica jest ta, że kompetencja szczegółowa wojewodów galicyjskich musiała być inaczej określona, a mianowicie, z uwzględnieniem dotychczas obowiązującego w tej dzielnicy ustawodawstwa austriackiego. Z chwilą uruchomienia województw, interesowani ministrowie przeprowadzą rozwiązanie i zlikwidowanie organów, które okażą się zbędne, wskutek przejścia ich funkcji przez urzędy wojewódzkie, co do innych zaś, wchodzących w skład tych urzędów, lub też podporządkowanych wojewodom, to przeprowadzą terytorialne uzgodnienie ich zakresu działalności z podziałem na okręgi wojewódzkie.

Ziemie wschodnie. Ustawa unifikacyjna z lutego 1921 r.,¹²⁾ poddając je całkowicie władzy organów centralnych Rzeczypospolitej, t. j. Sejmu, Naczelnika Państwa i Ministrów, równocześnie rozciągnęła na nie moc obowiązującą ustawy wojewódzkiej, wy-

danej 2/8. 1919. dla b. Królestwa. Dotychczasowe okręgi otrzymały nazwę województw. Jest ich obecnie trzy (wołyńskie, poleskie, nowogródzkie), ale ustawa przewiduje jeszcze utworzenie w przyszłości czwartego, wileńskiego. Z poza terytorjum b. Królestwa kongresowego obecnie włączono do województwa białostockiego trzy powiaty: grodzieński, wołkowyski i białowieski. W myśl przepisów wykonawczych do wspomnianej dopiero co ustawy, i tutaj organizacja wojewódzka jest całkowicie wzorowana na istniejącej w b. Królestwie. Różnica dotyczy jedynie Rad wojewódzkich, które mają być zorganizowane dopiero potem, na podstawie osobnego rozporządzenia. Na obszarze trzech nowych województw wschodnich pozostają nadal w mocy, w myśl omawianej tu ustawy unifikacyjnej, dotychczasowe normy prawne, jakie jeszcze obowiązywały tutaj w chwili wejścia w życie tej ustawy (19/2. 1921). Rada Ministrów otrzymała jednak upoważnienie do zniesienia wszelkich wyjątkowych ustaw i rozporządzeń wydanych na niekorzyść, czy dla przywileju jakiegokolwiek narodowości czy wyznania, jak również wszelkich zarządzeń wydanych dla przywileju poszczególnych osób lub ich grup. Może ona także unieważniać umowy zawarte przez władze, które działały na ziemiach wschodnich (władze dawne rosyjskie, niemieckie okupacyjne, polskie z czasu cywilnego zarządu tych ziem), jeśli umowy te są oparte na przywileju poszczególnych osób lub ich grup, albo też jeśli przez nie, zdaniem Rządu, zostały pokrzywdzone interesy Skarbu Państwa lub ludności. Wreszcie Rada Ministrów została upoważniona do rozciągnięcia na te ziemie mocy norm prawnych, obowiązujących na całym obszarze Rzeczypospolitej, lub w dzielnicach do tych ziem przyległych, a w związku z tem, do wprowadzenia niezbędnych zmian do ustaw i rozporządzeń partykularnych, dotychczas na tych ziemiach obowiązujących. Uchwały Rady Ministrów tej ostatniej kategorii winny być ogłaszane w Dzienniku Ustaw R. P., który zostaje równocześnie wprowadzony na Ziemię wschodnie.

Tak zatem w roku 1921, prawnie w pierwszej jego połowie, faktycznie w drugiej, istnieją już na całym obszarze Rzeczypospolitej władze administracyjne ogólne (polityczne) II instancji. W trzech dzielnicach — w b. Królestwie, w b. Galicji i na Ziemiach wschodnich, są one zorganizowane jednolicie, jako twór nowego prawa polskiego. Natomiast w b. dzielnicy pruskiej pod tą samą nazwą województwa trwa dalej dawny urząd pruski, ściśle mówiąc, kombinacja dwóch starych urzędów pruskich: regencji i naczelnej prezesury prowincjonalnej.

W tym czasie Państwo Polskie składało się z 14 województw, nadto obszar Śląska cieszyńskiego i 263 powiatów")

II. Samorząd.

B. Królestwo Samorząd powiatowy: 1) Ustawa 3/2 21. D. U. 18/99.

B. Galicja. Samorząd gminny: 2) Ustawa 1/3 21. D. U. 26/144.

B. Królestwo. Według tymczasowej ordynacji wyborczej powiatowej (dekret N. P. 5/12 1918 D. U. 19/51), Sejmik powiatowy składał się dotychczas z delegatów miast t. zw. „niewyłączonych”, t. j. mających mniej niż 25.000 mieszkańców i gmin wiejskich, w ilości po 2 delegatów od każdego miasta czy gminy, bez różnicy. (Miasta większe, ponad 25 tysięczne, są wyłączone ze związku powiatowego). Postanowienie to krzywdziło większe z pośród miast „niewyłączonych”, dając im taką samą reprezentację co małym osadom miejskim i gminom wiejskim. W rezultacie w sejmikach, o składzie zbyt wyłączanie chłopskim, interesy miejskie nie mogły być należycie broniące. Niepomyślny ten stan rzeczy zmienia nowela do tylko co wspomnianej ordynacji, ¹⁾ wzmacniająca w sejmikach reprezentację miast proporcjonalnie do ich wielkości; po 2-ch delegatów wysyłać będą odtąd tylko miasta liczące poniżej 10.000 m. (odpowiadające zatem mniej więcej przeciętnej wielkości gminy wiejskiej w Królestwie); miasta zaś od 10.000 do 15.000 wyślą 3-ch delegatów, od 15.000 do 20.000 — 4-ch; ponad 20.000 — 5-ciu delegatów.

B. Galicja. Gminy wiejskie galicyjskie posiadają tylko ograniczoną samodzielność podatkową. Powyżej tej granicy ich uchwały finansowe winny uzyskać zatwierdzenie wyższych władz samorządowych, a ew. i rządowych. Zmienione warunki polityczne wymagały też zmiany odnośnych postanowień ustawy gminnej. Czyniąc temu zadość, Sejm uchwalił nowelę do tej ustawy²⁾, w której, w przystosowaniu do nowego ustroju władz państwowych, ustalił kompetencję ich w rzeczonym zakresie: uprawnienia dotychczasowe Sejmu krajowego gal. przeniósł na Tymczasowy Wydział Samorządowy, lub też na Ministra Spraw Wewnętrznych; ten ostatni zaś ma powziąć decyzję razem z Ministrem Skarbu w tych wypadkach, gdzie dotychczas uchwała sejmu gal. winna była uzyskać zatwierdzenie cesarskie. Uprawnienia dawnego wydziału krajowego przechodzą, rzecz jasna, na Tym. Wydział Samorządowy, a namiestnictwa — na wojewodę.

III. Urzędnicy.

Sędziowie: Nieusuwalność: 1) Ustawa 18/5 21. D. U. 46/278. Kwalifikacje: 2) Ustawa 31/S 21. D. U. 50/302. 3) Rozp. M. Spr. 16/6 21. U. U. 53/339-

Odpowiedzialność za przestępstwa z chęci zysku: 4) Ustawa 18/3 21. D. U. 30/177.

U p o s a ż e n i e : Podwyższenie mnożnika: 5) Rozp. R. M. II/I 21, D. U. 8/39; 6) Rozp. R. Ml 23/2 21. D. U. 29/165; 7) Rozp. R. M. 20/6 21 D. U. 66/421; Klasy miejscowości 8) Rozp. R. M. 24/1 21 D. U. 3/76 (w województwach wschodnich); 9) Ustawa 25/2 21. D. U. 20/111; 10) Rozp. R. M. 21/4 21. D. U. 37/224; Zaliczanie funkcjonariuszy do stopni plac: 11) Rozp. P. M. i M. Sk. 28/12 20. D. U. 6/34 z r. 21. 12) Ustawa 25/2 21. D. U. 21/113; 13) Rozp. P. M. i M. Sk. 18/5 21. D. U. 47/288; Diety i koszta podróży; 14) Rozp. R. M. 20/12 20. D. U. 5/26 z r. 21; Emerytura: 15) Ustawa 17/3 21. D. U. 31/179 (podwyższenie dodatku drożyznianego).

Sędziowie. Konieczne w dobie organizowania sądownictwa polskiego pewne ograniczenie, czy też zawieszenie zwykłych przywilejów stanu sędziowskiego, a tern samem rozszerzenie uprawnień administracji sądowej w stosunku do personelu sędziowskiego, nie powinno trwać ani chwili dłużej ponad niezbędną potrzebę. W zrozumieniu tego Sejm uchwalił, ¹⁾ że okres obecny, w ciągu którego wolno sędziów przenosić na inne miejsce lub stanowiska służbowe na całym obszarze Rzpltej, tudzież w stan spoczynku, bez względu na ustanowione w ustawach ograniczenia, upływie z końcem 1921 r. Równocześnie jednak Rada Ministrów otrzymała upoważnienie przedłużenia tego okresu, ale nie dalej niż do końca 1922 r. Najdalej więc w tym terminie sędziowie polscy wejdą albo wrócą w posiadanie cennego przywileju swego stanu t. j. nieusuwalności i nieprzenoszalności.

Wobec potrzeby tworzenia sądownictwa na nowo pozyskanych obszarach Pzpltej, a braku wykwalifikowanych kandydatów na sędziów, Sejm musiał dać swoją zgodę na obniżenie kwalifikacji wymaganych na urząd sędziowski i prokuratorski, tak co do czasu trwania służby przygotowawczej, jak i co do egzaminów²⁾. Przyznane czasowo ulgi ustawa wyszczególnia. Równocześnie ustala ona ważną dla procesu unifikacyjnego zasadę, że złożenie egzaminu sędziowskiego w którejkolwiek dzielnicy uprawnia do ubiegania się o urząd sędziowski lub prokuratorski w każdej innej dzielnicy. Aplikacja sądowa, potrzebna do dopuszczania do egzaminu, może być odbywana w różnych dzielnicach.

W miejsce ustawy o odpowiedzialności urzędników za przestępstwa popełnione z chęci zysków, z 30/1 1920 D. U. 11/60 weszła w życie z dniem 6/4 1921 r. nowa ustawa o zwalczaniu tych przestępstw, w niewielu tylko punktach różniąca się od poprzedniej. Istotna różnica polega na określeniu i zaostreniu odpowiedzialności nieurzędników za nakłanianie urzędników do spełnienia tych przestępstw, przyczem dopiero teraz fakt, że ktoś w sposób zawodowy trudni się takim nakłanianiem, albo zawodowo dopuszcza się udziału w tych przestępstwach, został uznany za okoliczność szczególnie obciążającą, ścigającą na winowajcę nawet karę śmierci.

Rozporządzenie R. O. P. z 6/8 1920 D. U. 73/501 i na niem oparte rozporządzenie R. M., poddające przestępstwa urzędników z chęci zysku orzecznictwu sądów doraźnych, na mocy nowej ustawy przestało obowiązywać.

Uposażenie. W ciągu pierwszego półrocza 1921, wobec dalszego wzrostu drożyzny, musiano trzykrotnie zwiększać dodatek drożyzniany (mnożnik) od $1/1^5$, $1/3^6$ i $1/6^7$, tak, że w czerwcu 1921 powiększył on się prawie w czwórnasób w stosunku do kwoty, jaką wynosił rok przedtem, w lecie 1920, t. j. w chwili jego wprowadzenia. Ten sam powód zniewolił Radę Ministrów do ustanowienia nowego podziału miejscowości w całym Państwie na klasy dla oznaczenia mnożnika dodatku drożyznianego, podziału różniącego się od dawnego tem, że znacznie większa ilość miejscowości jest zaliczona do klas wyższych II., III. i IV. Przedtem jednak jeszcze Sejm usunął z ustaw pensyjnych lipcowych 1920 r. zastrzeżenie tam pomieszczone, że „kwota dodatku drożyznianego dla miejscowości zaliczonej do klasy najniższej, nie może się różnić od odpowiedniej kwoty dla miejscowości zaliczonej do klasy najwyższej, więcej aniżeli o 40%.” Drożyzna wrastała dotychczas nierównomiernie, daleko szybciej w większych środowiskach. Tymczasem następstwem każdego podniesienia dodatku w tych środowiskach, podyktowanego koniecznością, musiała być, wskutek tego zastrzeżenia, automatyczna podwyżka także w miejscowościach klas najniższych, chociaż tam stosunki drożyzniane często nie uzasadniały jeszcze potrzeby takiej podwyżki. Skasowanie tego zastrzeżenia leżało więc w interesie Skarbu Państwa.

Normy niestałych i ubocznych wynagrodzeń urzędniczych (djet, zwrotu kosztów podróży etc.) obecnie mogą być zwiększane, lub zmniejszane, stosownie do postanowień o zwiększeniu mnożnika dodatku drożyznianego, nie, jak dotychczas, równoległe z zmianą mnożnika dla M. Warszawy i Poznania, lecz w miarę zmiany tego mnożnika dla miejscowości zaliczonych do III klasy na obszarze b. zaboru rosyjskiego i austriackiego, a do IV klasy na obszarze zaboru pruskiego”).

IV. Policja Państwowa.

Organizacja komendy głównej: 1) Rozp. M. S. W. 18/4 21. Mon. 114.

Wprowadzenie do b. Galicji: 2) Rozp. M. S. W. 28/12 20. D. U. 6/35 z r. 21; 3) Rozp. M. S. W. . . . D. U. 21/122.

Wprowadzenie do b. dzielnicy pruskiej: 4) Rozp. M. b. dz. pr. 25/5 21. Dz. Pr. 19/132.

Wprowadzenie do województw wschodnich: 5) Rozp. M. S. W. 13/12 20. D. U. 3/15 z r. 21.

Milicja w wschodnim pasie neutralnym: 6) Rozp. R. M. 13/1 21. D. U. 12/65.

Policja kolejowa: 7) Rozp. M. S. W. (M. K.) 4/5 21. D. U. 41/258.

W pierwszym półroczu 1921 r. znowu krok naprzód posunęła się sprawa ujednostajnienia organizacji policyjnej na całym obszarze Państwa.

Na obszarze b. Galicji wprowadzono „Tymcz. Instrukcję służbową P. P.”, a z tą chwilą straciły moc obowiązującą dawniejsze austriackie przepisy i instrukcje służbowe, wydane dla żandarmerii krajowej i policji wojskowej miejskiej, a potem utrzymane jeszcze przez pewien czas po ich wcieleniu do P. P. Tymczasowo zaprowadzone w końcu 1919 r. okręgi policji przystosowano pod względem terytorialnym do okręgów tworzących się właśnie w tej dzielnicy województw.²⁾ Zamiast dotychczasowych trzech jest ich obecnie cztery.

W b. zaborze pruskim przystąpiono do likwidacji „Komendy Policji Państwowej b. dzielnicy pruskiej” Komendy Okręgowe P. P. w Poznaniu i Toruniu podlegają obecnie w zakresie służby bezpieczeństwa, poprzez Wojewodów, Ministrowi b. dz. pr., a w zakresie organizacji, zaopatrzenia, uzupełnień i wyszkolenia bezpośrednio Głównemu Komendantowi P. P.

Wszystkich wyższych funkcjonariuszy P. P. mianuje i przenosi Minister Spraw Wewnętrznych w porozumieniu z Ministrem b. dz. pr.⁴⁾

Na obszarze ziem wschodnich ogólnopolska organizacja policyjna została wprowadzona w początkach 1921 r. Ustanowiono trzy Komendy Okręgowe, przystosowane terytorialnie do trzech istniejących okręgów administracyjnych, późniejszych województw. W pasie neutralnym na wschodniej granicy Rzeczypospolitej, wytkniętym na podstawie umowy z Rosją o rozjemie, Rada Ministrów zarządziła utworzenie specjalnej milicji, podlegającej osobnym przepisom. Wobec zawarcia pokoju z Rosją ma ona być zniesiona.

Służba policyjna na kolejach w b. Królestwie uległa ponownej reorganizacji. Według rozporządzenia M. S. W. z 30/12 19 D. U. 6/42 1920, obecnie skasowanego, podlegała ona bezpośrednio okręgowym komendom policyjnym, była więc na terenie lokalnym ciałem niezależnym. Teraz podlega ona powiatowym władzom policyjnym, stała się więc częścią lokalnego organizmu policyjnego. Po tej reformie powiatowy komendant policji jest odpowiedzialny przed starostą i za to, co się dzieje na kolei w jego okręgu.

V. Porządek i bezpieczeństwo.

Paszporty zagraniczne: b. Królestwo: i) Rozp. M. S. W. 5/3 20. Mon. 72 z r. 1921; b. dz. pr.: 2) Rozp. M. b. dz. pr. 7/5 21 Dz. pr. 19/121.

Kwesty publicznie: 13) Komunikat M. S. W. Mon. 33 z. r. 1921.

Stan wyjątkowy: b. Królestwo: 4) Rozp. R. M. 29/1 21. D. U. 12/66; b. dz. pr.: 5) Rozp. R. M. 13/1 21. D. U. 8/40; 6) Rozp. M. b. dz. pr. 15/1 21. Dz. Pr. 2/15.

Militaryzacja kolei żelaznych: 7) Dekret N. P. 23/2 21. D. U. 17/98; 8) Dekret N. P. 4/3 21. D. U. 22/123.

Sądy doraźne: b. Królestwo 9) Rozp. R. M. 13/1 21. D. U. 9/43.

Paszporty zagraniczne wydają się tylko obywatelom polskim na okres półroczny z tem, że po upływie tego czasu ważność jego może być przedłużona na dalszy okres 6 miesięczny. Przed wyjazdem za granicę należy uzyskać w urzędzie paszportowym zezwolenie na wyjazd. Winny się o nie postarać także osoby posiadające paszporty wystawione przez polskie przedstawicielstwa zagraniczne. Za paszporty i za zezwolenia na wyjazd są pobierane opłaty, od których można być zwolnionym jedynie w drodze wyjątku na podstawie świadectwa ubóstwa: w tym wypadku są tylko pobierane koszty wystawienia paszportu. Paszport wystawia się w zasadzie tylko na jedną osobę. Na żądanie może być wystawiony wspólny paszport rodzinny, do krórego mogą być wpisane żona interesowanego (za pobraniem opłaty) i jego dzieci do lat 14-tu (bez pobrania opłaty).

Cudzoziemcy przy wjeździe w granice Państwa Polskiego winni posiadać paszport zaopatrzonej w wizę przedstawicielstwa polskiego za granicą. Dla wyjazdu winni uzyskać, o ile wspomniana wiza już wygasła, wizę urzędu paszportowego; jest ona ważna 14 dni¹⁾. Przepisy powyższe obowiązują jednakowo w b. dz.pr.²⁾.

Kwesty publiczne mogą się odbywać jedynie za pozwoleniem władzy politycznej: wojewody na obszar województwa, starosty (komisarza rządu) na obszar powiatu (miasta). Tylko kwesty w kościołach nie potrzebują takiego zezwolenia. Pozwolenie wydaje się instytucjom zalegalizowanym. Każda osoba kwestująca winna być zaopatrzonej w dowód osobisty (paszport), oraz w imienną legitymację, wydaną przez instytucję zarządzającą kwestę a podpisaną przez przewodniczącego i sekretarza zarządu ze wskazaniem daty i numeru pozwolenia władzy, oraz, podaniem celu i terminu kwesty oraz numeru puszeki. Nadto przy kweście przenośnej, z miasta do miasta, wspomniany podpis przewodniczącego powinien być zalegalizowany. Puszki winny być zaopatrzone numerem, szczelnie zamknięte i opieczętowane przez instytucję zarządzającą kwestę. Przy kweście otwartej t. j. takiej, gdzie ofiarodawca składa swą ofiarę nie do naczynia zamkniętego, kwestu-

jacy winien umieścić odpis pozwolenia władzy w miejscu widocznym, a nadto powinien posiadać opatrzoną numerem i stemplem instytucji rządzącej listę, na której każdy datek powinien być niezwłocznie po złożeniu zapisany atramentem lub ołówkiem atramentowym przez samego ofiarodawcę lub w obecności jego przez kwestującego. Obliczanie zebranych ofiar ma się odbywać w obecności delegowanego w tym celu przedstawiciela władzy administracyjnej. Z tej czynności obliczania spisuje się szczegółowe protokoły, które, po pokwitowaniu przez skarbnika instytucji, przesłać należy wraz z sprawozdaniem ogólnym i listami ofiarodawców tej władzy, która udzieliła pozwolenia. Sprawozdanie zaś ogólne powinno być najdalej w terminie tygodniowym po zakończeniu kwesty lokalnej opublikowane w prasie (także w urzędowej). Za kwestowanie bez pozwolenia grozi odpowiedzialność sądowa a zebrane już ofiary podlegają sekwestrowi i zdeponowaniu w sądzie. — Powyższe przepisy ogłoszono dla b. zaboru rosyjskiego.

Stan wyjątkowy. Rząd korzystał dalej z upoważnienia danego mu ustawą 25/7 19 D. U. 61/364, upoważniając M. S. W. na terenie b. zaboru rosyjskiego, a M. b. dz. pr. na terenie tej dzielnicy, do wydawania rozporządzeń wyjątkowych ograniczających prawa obywatelskie, a to, pierwszego do d. 2 maja, drugiego zaś do dnia 15 kwietnia 1921⁴⁾. ⁵⁾. ⁶⁾ Wraz z upływem tych terminów w obu dzielnicach zgaśł stan wyjątkowy. Dalej przedłużać go na podstawie wspomnianej ustawy lipcowej Rząd już nie miał prawa wobec tego, że dawała ona administracji państwowej owe wyjątkowe uprawnienia jedynie na czas wojny. Rzeczpospolita zaś, z chwilą zawarcia pokoju z Rosją w marcu 1921 r. weszła w stan pokojowy.

Ministerstwu b. dz. pr. pozostaje nadal do dyspozycji dla zabezpieczenia bezpieczeństwa Państwa i porządku publicznego dawna ustawa pruska o stanie oblężenia z 4/6 1851. W b. zaborze austriackim obowiązuje nadal ustawa z 5/5 1869 o stanie wyjątkowym. Jedyne na obszarze b. zaboru rosyjskiego administracja państwowa pozostała bez takich nadzwyczajnych środków dla obrony Państwa. Rząd wniósł do Sejmu projekt ustawy, upoważniający go i na tym obszarze do stosowania takich środków także w przypadkach wewnętrznych niepokojów, rozruchów, rozległych kłótni o charakterze zdrady stanu.

Militaryzacja Kolei. Celem ustawy 27/3 1920 D. U. 27/160 o kolejach w czasie wojny jest jaknajściślej podporządkowanie w tym czasie wszystkich kolei żelaznych w Państwie interesom jego obrony. W jaki sposób stara się ustawa cel ten osiągnąć, przedstawiamy to w rozdziale przeglądu naszego o wojsku. Na tem miejscu zaznaczyć należy jeden tylko przepis tej ustawy

mający niezmiernie doniosłe znaczenie dla bezpieczeństwa Państwa i ładu wewnętrznego. A mianowicie, na podstawie art. 6, nie tylko w czasie wojny ale także „wobec grożącego Państwu niebezpieczeństwa, koleje żelazne tak państwowe, jak i prywatne, mogą być dekretem Naczelnika Państwa poddane mocy ustaw wojennych. W tym wypadku uważane są na kolejach wszelkie rozmyślne naruszenia, lub zaniedbania obowiązków zawodowych, obniżające sprawność kolei, samowolne porzucenie służby (strajki), wszelka agitacja mogąca przynieść szkodę ruchowi kolejowemu, lub wywołać chwilowy zastój w tymże, oraz czyny zagrażające temu ruchowi, — za przestępstwa przeciwko sile zbrojnej Państwa i jako takie podlegają właściwości sądów wojskowych.” W pierwszym półroczu 1921 Rząd raz skorzystał z uprawnienia danego mu powołaną ustawą w czasie strajku kolejowego. Koleje podlegały wtedy mocy ustaw wojennych od 23/2 do 5/3 t. j. przez 10 dni⁷⁾ 8).

VI. Stosunki osobiste.

Statystyka: Powszechny spis ludności: Ustawa 13/5 21. D. U. 43/262.

Ustawa 21/10 1919 D. U. 85/464 o organizacji statystyki administracyjnej postanowiła, że pierwszy powszechny spis ludności ma się odbyć w ciągu roku 1920, następny dnia 31 grudnia 1930, dalsze zaś co lat dziesięć. Obecnie Sejm ściśle określił datę pierwszego spisu, a mianowicie na dzień 30 września 1921.

VII. Szkolnictwo.

Władze szkolne: b. Galicja: 1) Rozp. M. O. 8/2 21. D. U. 16/97; b. dzielnica pruska: 2) Rozp. M. O. (M. b. dz. pr.) 26/1 21. D. U. 46/283 Dz. Pr. 19; ziemie wschodnie: 3) Rozp. R. M. 8/2 21. D. U. 15/91; 4) Rozp. R. M. 23/2 21. D. U. 23/126.

Szkoły średnie: uposażenie nauczycieli: 5) Rozp. P. M. (M. Sk., M. O., M. b. dz. pr.) 15/6 21. D. U. 52/324.

Szkoły zawodowe: uposażenie nauczycieli: 6) Rozp. P. M. (M. Sk., M. O., M. b. dz. pr.) 20/12 20. D. U. 3/12 z r. 1921.

Władze szkolne. Z początkiem 1921 r. została dokonana na całym obszarze Rzplitej unifikacja władz szkolnych w myśl Ustawy 4/6 1920 (D. U. 50/304) o tymczasowym ich ustroju.

Galicja. Dotychczasowa najwyższa magistratura szkolna, kolegium o charakterze mieszanym, urzędniczo-obywatelskim, Rada Szkolna Krajowa, została zniesiona. Wszystkie jej uprawnienia przeszły w zasadzie na nowy urząd: na Kuratora okręgu szkolnego. Na razie utworzono na całą Galicję jeden tylko okręg szkolny, lwowski. Na czele Rady Szkolnej Krajowej stał za czasów austriackich każdorazowy Namiestnik galicyjski, faktycznie zaś kierował nią stały jego zastępca z tytułem wiceprezydenta. Obecnie, w kon-

sekwencji całkowitego rozdziału władz szkolnych od politycznych, dokonanego przez dopiero co powołaną ustawę czerwcową, wszystkie prawa i obowiązki namiestnika w zakresie administracji szkolnej (wyjąwszy sprawy szkół akademickich) przeszły na kuratora lwowskiego. Utworzenie Rady Szkolnej Okręgowej dla współdziałania z Kuratorem odroczone na później. Przy nim funkcjonuje narażenie tylko urząd szkolny pod nazwą Kuratorjum. Władzą szkolną powiatową za czasów austriackich były Rady Szkolne Okręgowe, także Kolegia mieszane, obywatelsko-urzędnicze, kierowane przez naczelników politycznej władzy powiatowej, starostów. Obecnie otrzymały one nazwę Rad szkolnych powiatowych, zakres ich jednak działania nie uległ żadnej zmianie. Przekształcono natomiast ich skład, zresztą bardzo nieznacznie. Zasadnicza różnica w porównaniu z przeszłością jest ta, że przewodniczącym Rady jest Inspektor szkolny. Starosta (jego delegat) jest obecnie jednym tylko z jej członków. Zastępcę przewodniczącego wybiera sobie Rada sama. Kadencja jej trwa 3 lata. Najniższe władze szkolne, Rady Szkolne miejsce, pozostają nadal, ze zmienionym tylko również nieco składem. Kadencja ich jest dwuletnia. Dotychczas, wobec ścisłego zespolenia władz politycznych ze szkolnymi, te ostatnie otrzymywały od pierwszych pomieszczenie, pomocnicze siły urzędnicze i pokrycie potrzeb kancelaryjnych. Obecnie po zerwaniu tej łączności ustał ten obowiązek władz politycznych, a odnośne wydatki obciążają odąd budżet Ministerstwa Oświaty.

B. dzielnica pruska. Z dniem 15/1 1921 sprawy szkolne i oświatowe przeszły pod zarząd centralny Ministerstwa Oświaty (sprawy wyznaniowe pozostały nadal w zakresie działania Ministerstwa b. dz. pr.). Zaraz też ustanowiony przez niego delegat w Poznaniu przeprowadził likwidację Departamentu Wyznań Religijnych i Oświecenia Publ. Ministerstwa b. dzieln. pruskiej i przekazanie spraw szkolnych Kuratorom. Utworzone zostały dwa okręgi szkolne, pokrywające się z okręgami wojewódzkimi: poznański i pomorski. Kuratorzy weszli we wszystkie prawa i obowiązki, jakie dotychczas w zakresie administracji szkolnej posiadali wojewodowie. Pozatem pewne specjalne uprawnienia zostały im przekazane przez Ministra Oświaty. Utworzone w roku 1920 przy województwach Komisje do spraw wyznaniowych i szkolnych zostały zniesione.

Władzami powiatowymi w zakresie szkolnictwa powszechnego są i tutaj Inspektorzy szkolni powiatowi i Rady Szkolne powiatowe. Na Inspektora przechodzą wszystkie prawa i obowiązki, które dotychczas należały do starosty. Istniejące inspektoraty mają być przekształcone w tym kierunku najdalej w ciągu 2 lat. Rady Szkolne powiatowe (miejskie), skonstruowane analogicznie jak w Galicji. Przewodniczą w nich Inspektorowie. Kadencja-

trzyletnia. Rozporządzenie ministerialne szczegółowo określa ich kompetencje, nadając im charakter przeważnie ciała opiniodawczego. Istniejące dotychczas najniższe organy administracji szkolnej, dozory szkolne, otrzymały nazwę Rad Szkolnych miejscowych, zatrzymując dotychczasowy swój skład i zakres działania (wyjąwszy prawo sprzeciwu przy obsadzeniu stałych posad nauczycielskich). Odziedziczone z czasu pruskich deputacie szkolne zniesiono.

Ziemie wschodnie. Utworzono tutaj narazie trzy okręgi szkolne w granicach istniejących trzech województw. Na czele okręgu szkolnego stoi urzędnik, któremu nie dano nazwy Kuratora, ale Delegata Ministra W. R. i O. P. Kompetencja jego jest szerzej zakreślona, aniżeli Kuratora w innych dzielnicach; część swoich uprawnień może on jednak przekazywać Inspektorom Szkolnym stanowiącym powiatową władzę szkolną. Rozporządzenie ministerialne, organizujące administrację szkolną na wschodzie, nie zapowiada utworzenia przy Delegatach Rad szkolnych okręgowych, nie tworzy przy Inspektorach Rad szkolnych powiatowych, nie wspomina też nic o Radach szkolnych miejscowych.

Dla b. Królestwa nie wydano dotąd osobnego rozporządzenia do ustawy o władzach szkolnych. I tu mają w niedługim czasie tworzyć się okręgi.

Tak więc unifikacja administracji szkolnej jest na oko konsekwentnie przeprowadzona na całym obszarze Państwa. Schemat władz szkolnych wszędzie ten sam: Kraj podzielony na okręgi pokrywające się z województwami. Na czele każdego z nich Kurator, działający przy pomocy specjalnego urzędu, kuratorium. Na razie nie utworzono przy nim Rady Szkolnej okręgowej. Okręgi podzielone na powiaty szkolne pokrywające się z powiatami politycznymi. Na czele każdego z nich Inspektor szkolny z potrzebną ilością sił pomocniczych. Pod jego kierownictwem organ współdziałający z nim — Rada szkolna powiatowa (miejska), złożona z reprezentatów duchowieństwa, nauczycielstwa, administracji politycznej i sanitarnej, a wreszcie — ludności. Wreszcie na miejscu daną szkołą, czy grupą szkół zarządza i opiekuje się Rada szkolna miejscowa (gminna). Od tego schematu odchylenie tylko na ziemiach wschodnich, gdzie względy narodowo-polityczne zniewalają na razie do pozostawienia całego zarządu szkolnictwa w rękach jednoosobowych urzędów państwowych.

Pod tym wspólnym schematem tak samo wszędzie 'nazywających się urzędów kryją się jednak, w przeważnej mierze zmienione, dotychczasowe różnice dzielnicowe. Istotna, zasadnicza przemiana w organizacji władz szkolnych w b. zaborze austriackim i pruskim, to zerwanie łączności pomiędzy nimi a władzami

politycznymi, przemiana, której niekorzystne skutki nie dadzą na siebie długo czekać.

VIII. Zdrowie publiczne.

Organizacja: zakład aprowizacji sanitarnej-, 1) Rozp. R. M. 5/1 21. Mon. 4.

Zgłoszenia kursów sanitarnych i rejestracja sanitarjuszy: 2) Rozp. M. Z. 8/2 21. D. U. 32/196.

Zwalczanie epidemji. Utrzymywanie porządku w miastach: 3) Rozp. N. N. K. . . / . . . 21. D. U. 14/90; 4) Rozp. N. N. K. 10/6 21. D. U. 55/34; Kontrola nad przybywającymi ze wschodu: 5) Rozp. N. N. K. . . / . . . 21. D. U. 47/297.

Policja piekarń: 6) Rozp. M. Z. 26/2 21. D. U. 26/151; 7) Rozp. M. Z. 7/3 21. D. U. 29/167.

Przewożenie i ekshumacja 7 wlok: 8) Rozp. M. Z. 26/4 21. D. U. 39/242.

Apteki: koncesje: 9) Rozp. M. Z. 21/4 21. Mon. 118.

Kontrola nad środkami leczniczymi: (władze): 10) Rozp. M. Z. 20/1 21. D. U. 10/63.

Zwalczanie epidemji. Naczelný nadzwyczajny komisarz do spraw walki z epidemjami wydał w porozumieniu z M. S. W. dwa rozporządzenia: jedno dla Warszawy, drugie dla innych miast b. zaboru rosyjskiego i austriackiego, zawierające bardzo szczegółowe przepisy celem zaprowadzenia i utrzymania w nich porządku i czystości. Nad wykonaniem tych rozporządzeń mają czuwać zarządy miejskie, przyczem organy policyjne winny im na wezwanie udzielać potrzebnej pomocy. O ile w jakimś mieście już istnieje regulamin sanitarno-porządkowy, który czyni w zupełności zadość postanowieniom rozporządzenia N. N. K., to pozostaje on nadal w mocy, winien być jednak natychmiast ponownie podany do wiadomości publicznej, po zaopatrzeniu go w sankcję karną zawartą w tem rozporządzeniu. W miastach natomiast, gdzie nie było dotychczas takich regulaminów, lub też, gdzie zostały one wprowadzić wydane, ale treść ich nie odpowiada postanowieniom rozporządzenia N. N. K., mają być natychmiast wydane nowe regulaminy, uzgodnione z tem rozporządzeniem. Przekroczenia jego przepisów podlegają karom przewidzianym w ustawie tworzącej urząd N. N. K. (14/7. 20. D. U. 61/388), a mianowicie grzywnom do wysokości 10,000 mk., lub aresztowi do 3-ch m. (wzgl. aresztowi i grzywnie łącznie). Karę wymierzają Władze administracyjne I instancji.

Trzecie ważne rozporządzenie N. N. K. dotyczy kontroli sanitarnej nad osobami przybywającymi ze wschodu. A mianowicie, ktokolwiek przybywa z obszaru województw: nowogródzkiego, poleskiego i wołyńskiego, a dalej, Litwy środkowej i kowieńskiej i Rosji, na stały, lub dłuższy (?) po-

byt, ma być uważany za podejrzanego pod względem sanitarnym i winien w ciągu 24 godzin od chwili przybycia zgłosić się do urzędu gminnego (magistratu), a w siedzibach powiatowych urzędów zdrowia (starostw), do lekarza powiatowego. Ten obowiązek zgłoszenia spoczywa przede wszystkim na przybywającym, jeśli on go jednak zaniedba, to obowiązkiem do zawiadomienia tych urzędów jest gospodarz mieszkania, właściciel domu i t. d., wogóle każdy, kto się zetknął z przybyszem i dowiedział się, że on obowiązkowi swego nie dopełnił. Urząd gminny (magistrat), otrzymawszy zgłoszenie, winien natychmiast przesłać je lekarzowi powiatowemu, jak również uwiadomić go ewent. o tem, że przybysz jest chory lub niechlujny. Chorych zakaźnie ma lekarz ten poddać przymusowemu leczeniu, a niechlujnych przymusowemu oczyszczeniu, a wogóle zgłoszonych może poddawać specjalnym zarządzeniom wydanym na podstawie ustawy przeciwepidemicznej z 25/7. 19. D. U. 67/402. Przybysze zdrowi, nie poddani przymusowemu leczeniu, podlegają w każdym razie przez 21 dni specjalnej obserwacji. W ciągu tego czasu winni mianowicie zgłaszać się co 5 dni w tym samym urzędzie, w którym należy uczynić pierwsze zgłoszenie. Sankcja karna ta sama, co w poprzednich rozporządzeniach.

Policja Piekarni. Wobec powtarzających się wypadków zatrucia pieczywem, Minister zdrowia publicznego wydał dwa rozporządzenia. Pierwsze z nich zawiera szczegółowe przepisy sanitarne, jak powinny być urządzone i utrzymywane piekarnie i sklepy z pieczywem. Winno ono być stale wywieszane we wszystkich tych zakładach na widocznym miejscu. Ważny jest przepis tego rozporządzenia, że na każdy bochenek chleba winny być, przed wstawieniem chleba do pieca, nałożone białe kartki z firmą piekarni. Drugie rozporządzenie postanawia, że pieczywo na sprzedaż może być wypiekane z mąki pszennej, żytniej, lub z ich mieszaniny, jak również z mąki jęczmiennej, owsianej i kukurydzianej. Wypiek z innej mieszaniny, lub z innego rodzaju mąki, jak również używanie jakichkolwiek domieszek, poza normalnymi niezbędnymi do wypieku, może się odbywać jedynie na podstawie zezwolenia starostwa. Oba rozporządzenia obowiązują w b. zaborze rosyjskim i austriackim.

IX. Sprawy mieszkaniowe.

Ochrona lokatorów: 1) Ustawa 18/12 20. D. U. 4/19 z roku 1921; Dz. Pr. I/1 z r. 1921; urzędy rozjemcze dla spraw namu (uprawnienia przewodniczących); 2) Rozp. M. Spr. 20/5 21. D. U. 45/275; 3) Rozp. M. b. dz. pr. 29/4 21. Dz. Pr. 18/109.

Jednym ze skutków powojennego przesilenia gospodarczego jest zupełne niemal wstrzymanie ruchu budowlanego, zwłaszcza

po miastach. Tego następstwem — niesłychanie ostry głód mieszkaniowy z nieodłączną lichwą mieszkaniową. Interwencja Państwa zdała się konieczną. Pierwsze normy prawa polskiego w obronie lokatorów datują jeszcze z czasów Rady Reg. Ustawa wydana przez nią 4/9. 1918. (D. U. 10/21) miała charakter tymczasowy, obowiązywać miała tylko do lipca 1919, a brała w ochronę wyłącznie mieszkańców miast i osad b. Królestwa, zajmujących mieszkania mniejsze, najwyżej 4-pokojowe (także szkoły itp. i drobne warsztaty). Obrona ta polega na tem: 1°, osób tej kategorii nie wolno usuwać z zajmowanych przez nie mieszkań (poza wypadkami przewidzianymi w Kod. Cyw.); 2° na ich żądanie ma nastąpić redukcja komornego do normy przedwojennej z czerwca 1914 r. Umowy przeciwne tym postanowieniom są nieważne. Na tych zasadach opierają się wszystkie późniejsze ustawy w tej materji.

Rząd Moraczewskiego wydał w miejsce tej ustawy nową, «zdażającą po tej samej linii zasadniczej, a pozbawioną już charakteru tymczasowości, (Dekret N. P. 16/1 1919 D. U. 8/116). Rozciąga ona ochronę lokatorów na wszelkie mieszkania, niezależnie od ich wielkości, w miastach i osadach b. Królestwa, a bierze w obronę również i sublokatorów. Poza tem usiłuje ona wejść na drogę pozytywnego rozwiązania kwestji mieszkaniowej w ten sposób, iż daje zarządom komunalnym do rąk cały szereg bardzo daleko nawet idących uprawnień, mających na celu zapobieżenie brakowi mieszkań, jako to: ustalenie norm, jak wielkie mieszkanie może jedna rodzina zajmować i zniewolenie do odnajęcia części lokalów wykraczających ponad te normy; zakazywanie, by jedna osoba (rodzina) zajmowała więcej, niż jeden lokal i odnajmowała; zajmowanie lokali próżnych i odnajmowanie ich na rachunek właścicieli domów; zniewalanie właścicieli do naprawiania domów zniszczonych, jak również do przerabiania części domów niezdatnych do mieszkania na pomieszczenia mieszkalne; wykonywanie tych napraw i przebudów na koszt właścicieli; zajmowanie lub wywłaszczanie parcel budowlanych nieużytkowanych i t. p. Większość tych uprawnień nie może być zrealizowana, jako przerastająca możność i siły gmin, przedewszystkiem siły finansowe. Sprawowanie nadzoru nad stosunkami mieszkaniowymi i ochrona lokatorów należy do zarządów komunalnych, które w większych miastach spełniają te obowiązki przez swoje Urzędy Mieszkaniowe, pozostające pod najwyższem nadzorem M. Zdrowia publicznego.

Przy urządach mieszkaniowych mogą powstawać z inicjatywy i na koszt gminy, a pod zwierzchnim nadzorem M. Sprawiedliwości, Urzędy Rozjemcze, złożone z przedstawicieli właścicieli domów i lokatorów, a powołane do załatwiania ostatecznego wszel-

kich spraw między właścicielami a lokatorami, wynikających z najmu mieszkań.

W półroku później 28/6 1919 Sejm wydaje ustawę (D. U. 52/335), która znosi przepisy o ochronie lokatorów wprowadzone dekretem styczeniowym, zastępując je nowymi, pozostawia natomiast bez zmiany część jego postanowień, tylko co omówioną, a dotyczącą urzędów mieszkaniowych i uprawnień zarządów komunalnych w zakresie polityki mieszkaniowej. Ta nowa czerwcową ustawa idzie zasadniczo po linii wytkniętej przez dwie swoje poprzednice, a tylko dalej rozwija ich postanowienia. Obowiązuje już na terenie całego b. zaboru rosyjskiego (z końcem r. 1919 została wprowadzona z nieznaczными zmianami na obszar b. dzielnicy pruskiej), nie tylko w miastach i osadach, ale i po wsiach. Bierze w ochronę zajmujących nietylko mieszkania, ale także lokale przemysłowe, pracownie i sklepy, hotele i pensjonaty.

Na obszarze dwu innych zaborów obowiązywały w chwili powstania Państwa Polskiego normy prawa obcego, austriackiego i niemieckiego, o ochronie lokatorów, częściowo uzupełnione później przepisami partykularnego prawa polskiego. Nie będziemy się nimi tutaj zajmowali, jako, że zostały już one przeważnie pokazowane w miarę wprowadzania na te obszary ustaw polskich. Zaznaczymy tylko te normy partykularne, które do dziś dnia obowiązują obok prawa powszechnego.

W grudniu 1920 r. Sejm wydał wreszcie ustawę, jednolicie normującą sprawę ochrony lokatorów w całym Państwie.¹⁾ Pozostały i nadal pewne różnice w b. dzielnicy pruskiej, dotyczą one jednak tylko nielicznych i drugorzędnych szczegółów. I ta ustawa nie schodzi z zasadniczej linii wytkniętej przez jej poprzednicę w prawie polskim. Obowiązuje ona na całym obszarze Państwa od 12/1 1921 w miastach i po wsiach i stosuje się do najmu wszelkiego rodzaju lokali, a więc tak na mieszkania prywatne, jak i na urzędy, szkoły, hotele, pensjonaty, lokale przemysłowe i handlowe. Niestosują się natomiast do budynków nabytych przez Skarb Państwa: z chwilą nabycia jakiegoś budynku przez Skarb, wszelkie dotyczące go umowy najmu i dzierżawy z mocy prawa rozwiązują się a lokatorzy winni, po poprzednim wypowiedzeniu im mieszkania, wynieść się. Ale ustawa wprowadza tę dla lokatorów bardzo korzystną inowację, że w takim wypadku nie wolno usuwać lokatorów przed dostarczeniem im nowego mieszkania przez gminę, która w tym celu może korzystać z uprawnień danych jej przez ustawę o obowiązku zarządów gmin miejskich dostarczania pomieszczeń (D. U. 92/498 ex 1919).

Przepisy tej ustawy nie stosują się również do domów nowych tj. takich, których budowę w b. dzielnicy rosyjskiej i pruskiej ukończono po 1/7 r. 1919, a na które w b. dzielnicy austriackiej udzielono

konsensu budowlanego po 27/1 1917. Domy te korzystają również przez lat 10 (do 12/1 1931) z przywilejów kwaterunkowych.

Podwyżka obecna podstawowego komornego (jakie było płacone w czerwcu 1914 r.) waha się między 100% a 300%, zależnie od wielkości lokalu i jego przeznaczenia: więcej płaci, kto używa lokali dla celów zarobkowych. Pozatem lokator jest obowiązany do opłat dodatkowych — zmiennych, wzrastających — za wodę, kanalizację, światło w sieni i na schodach, wywóz śmieci, czyszczenie kominów i wreszcie na stróża, w wysokości, rozłożonej między lokatorów w stosunku do komornego, zwyżki całkowitych wydatków rzeczywistych, ponad normy z czerwca 1914 r. Tylko za stróża lokatorzy zwracają połowę sumy wypłacanej mu tyt. wynagrodzenia bez wliczenia w nią wartości dostarczonego stróżowi mieszkania w naturze. W bramie każdego domu musi być przez właściciela wywieszony i stale utrzymywany wykaz cyfrowy, z któregoby lokatorzy mogli się przekonać, ile na każdego z nich wypada tytułem tych opłat i na podstawie jakich danych kwoty te obliczono.

Za centralne ogrzewanie i oświetlenie mogą być pobierane opłaty dodatkowe w wysokości wydatków rzeczywistych (w b. dz. pruskiej obowiązują w tym punkcie specjalne przepisy). Za wkłady nie konieczne do utrzymania mieszkania w stanie zdatnym do użytku, a poczynione na żądanie lokatora, wolno umówić, w granicach rzeczywistych wydatków, podwyżkę komornego ponad ustawową normę. Od sublokatora, odnajmującego ubikację bez urządzenia domowego, wolno lokatorowi pobierać czynsz w wysokości nie przekraczającej tej części komornego, która przypada na ubikację odnajętą. Wynagrodzenie za dostarczone sublokatorowi urządzenie domowe może wynosić najwyżej 100% czynszu od niego przypadającego. Za inne dalsze świadczenia (pościel, usługa, wikt) można pobierać tylko, jak ustawa mówi, „odpowiednie, godziwe wynagrodzenie”.

Umowy, którymi określono komorne powyżej ustawowych granic, są nieważne. Również nieważne i zabronione są umowy, w których lokator wzamian za wygórowane odstępnę przyrzeka oddać swoje mieszkanie, a dalej, w których gospodarz lub lokator odnajęcie mieszkania uzależniają od zakupu przez nowego lokatora mebli itp. Co na podstawie tego rodzaju zakazanych umów zapłacono, tego można w ciągu roku napowrót żądać z ustawawemi procentami.

Oprócz wypadków wcześniejszego rozwiązania najmu z winy lokatora, przewidzianych w dzielnicowych ustawach cywilnych, właściciel domu może najem wypowiedzieć tylko wtedy, jeśli istnieją po temu ważne przyczyny. O tem, co w każdym konkretnym wypadku należy uważać za ważną przyczynę, orzekają sądy lub urzędy rozjemcze, przyczem mają, jak się ustawa wyraża, „uwzglę-

dniać interes biorącego w najem" (lokatora). Ustawa wymienia przykładowo szereg takich ważnych przyczyn: zaleganie z zapłatą komornego; nie zgodzenie się na podwyżkę komornego dozwoloną przez ustawę; nienależyte zachowanie się lokatora lub jego domowników; odnajmowanie mieszkania sublokatorom za wynagrodzeniem nadmiernie wysokim; zapotrzebowanie mieszkania przez właściciela, któremu już dawniej służyło ono, jako sklep, pracownia lub pomieszczenia pracowników własnego przedsiębiorstwa, na ten sam cel lub dla rozszerzenia własnego przedsiębiorstwa; zapotrzebowanie mieszkania na szkołę (ale w tym ostatnim wypadku gmina winna dostarczyć lokatorowi inne odpowiednie mieszkanie) itp. W razie sporu właściciel domu ma wykazać, że istotnie zachodzi taka ważna przyczyna wypowiedzenia. Dla b. dz. pruskiej postanowienia o prawie wypowiedziania i przedłużania umów najmu są nieco inaczej skonstruowane.

Urzędy rozjemcze dla spraw najmu w b. dzielnicy rosyjskiej i austriackiej winny być utworzone w miastach i miejscowościach fabrycznych, liczących ponad 20.000; w innych miejscowościach mogą powstawać na żądanie Rady gminnej. U. R. składa się w $\frac{1}{2}$ z właścicieli domów, w $\frac{1}{2}$ z lokatorów. Tak członków tych, jak i przewodniczącego, o ile możliwości, prawnika, mianuje prezes sądu okr., przyczem członków — na przedstawienie naczelnika gminy. Urząd członka jest w zasadzie honorowy. Od jego przyjęcia wolno się wymówić tylko w wypadkach w ustawie przewidzianych. Za uchylenie się od przyjęcia urzędu lub też za zaniedbywanie związanych z nim obowiązków grożą wysokie grzywny.

U. R. rozstrzyga w kompletach z 3 czł. U. R. jest powołany w zasadzie do rozstrzygania na wniosek interesowanych o wysokości komornego i innych wynagrodzeń. Wolno jednak, tak gospodarzowi, jak i lokatorowi, poddawać rozstrzygnięciu U. R. także inne ze stosunku najmu wyłaniające się spory, o ile nie zostały już wniesione do sądu. Rozstrzygnięcia U. R. są ostateczne tylko wtedy, gdy obie strony poddały się jego orzecznictwu, i w takim razie są natychmiast wykonalne. W przeciwnym razie tj. gdy U. R. orzeka na wniosek jednej tylko ze stron, rozstrzygnięcia jego mogą być zaskarżone do sądu w ciągu 2 tygodni.

Koszta urzędowania U. R. ponosi gmina. Wzamian za to wolno jej jednak żądać od interesowanych zwrotu kosztów postępowania i specjalnych opłat, nie przekraczających opłat sądowych. W postępowaniu przed U. R. nie opłaca się natomiast stempli.

W b. dz. pruskiej odnośnie do U. R. obowiązują nadal przepisy partykularne, a mianowicie Rozp. Komisarjatu N. R. L. 31/5. 1919. Tyg. Urzęd. Nr. 15/63 Dz. Pr. 53/440 ex 1920 (sposób ich tworzenia) i dawne niemieckie przepisy o postępowaniu przed U. R. (Dz. Ust. Rzeszy Niem. 1918 str. 948.)

Za usiłowanie obejścia przed U. R. postanowień ustawy grozi odpowiedzialność sądowa.

Na obszarze b. dz. rosyjskiej i austriackiej wprowadza ustawa moratoria mieszkaniowe — dla bezrobotnych, rezerwistów b. armji rosyjskiej, tudzież dla wojskowych b. armji austro-węgierskiej.

X. Likwidacja zaborów.

Rozgraniczenie Polski i Niemiec: 1) Rozp. R. M. 17/1 21. D. U. 10/56.

Likwidacja majątków niemieckich: 2) Ustawa 18/3 21. D. U. 31/183; 3) Rozp. Prezesa G. U. L. 14/5 21. D. U. 51/321.

Dla przeprowadzenia likwidacji stosunków, wynikających z rozgraniczenia Polski i Niemiec w myśl traktatu wersalskiego, Rząd ustanowił urzędy Komisarza i podkomisarzy granicznych do spraw polsko-niemieckich¹⁾, podlegające M. Spraw Zagranicznych, działającemu w stosunku do nich w porozumieniu z M. b. dzielnicy pruskiej i M. Spraw Wewnętrznych. Obszar graniczny zostaje podzielony na odcinki. Komisarzom na całym tym obszarze, a podkomisarzom na powierzonych im odcinkach, służyć, w zakresie ich kompetencji, uprawnienia władz administracyjnych: podkomisarzom — pierwszej, komisarzowi zaś — drugiej instancji. Komisarz jest równocześnie członkiem komisji, powołanej do wytknięcia granicy między Polską a Niemcami, jako delegat Rzptej. Siedzibą jego urzędową jest Poznań. Przy komisarzu i podkomisarzach mogą być tworzone komisje i podkomisje graniczne likwidacyjne z głosem doradczym przy udziale przedstawicieli władz interesowanych i ludności.

Celem wykonania ustawy 15/7. 1920 DU 70/467 o likwidacji, w myśl traktatu wersalskiego, prywatnych majątków niemieckich, Sejm upoważnił Radę Ministrów do wydawania rozporządzeń z mocą ustawy.²⁾

W wykonaniu teje ustawy lipcowej Prezes G. U. L. ogłosił dalsze przepisy wykonawcze, normujące postępowanie przed Komitetami Likwidacyjnymi w Warszawie i w Poznaniu, utworzonymi na podstawie tej ustawy.³⁾

Prof. Dr. Stanisław Kasznica (Poznań).

XI. Odbudowa kraju.

1) Zapomogi: U. 21/ D. U. 13/72.

Zaopatrzenie ludności w drzewo: 2) Rozp. M. Rp. 17/1 D. U. 21/115; 3) Rozp. M. R. 23/4 D. U. 41/252; 4) Rozp. M. Rp. 27/1 D. U. 23/128; 5) Rozp. R. M. 28/4 D. U. 45/271; 6) Rozp. M. R. 29/4 D. U. 45/273; 7) Rozp. M. R. 14/12 1920 D. U. 9/46.

8) Rewindykacja Rozp. Prez. G. U. L. wykonawcze do rozp. R. M. o utworzeniu przy G. U. L. Komisji Rewindykacyjnej. 31/3 D. U. 29/168

9) Regulaminy Państwowej Rady Odbudowy. Okręgowych, Powiatowych i Miejskowych Rad Odbudowy. Rozp. M. Rp. 28/1 Mon. 75.

10) Wojenny zakład kredytowy. Rozciągnięcie udzielania pożyczek na odbudowę Galicyjskiego Woj. Zakł. Kredyt. na całą Rzeczpospolitą Rozp. M. Sk. 16/12 1920 D. U. 36/216.

11) Straty wojenne. Komisje szacunkowe w Małopolsce Rozp. Prez. G. U. L. 12/1 D. U. 9/49.

Ustawa z dn. 21/1. ¹⁾ zwiększa zapomogi bezzwrotne na odbudowę gospodarstw, uchwalone w ustawie z dn. 18/7. 1919 r., zmienionej dn. 15/7. 1920 w ten sposób, że maksymalna ich wysokość w materiałach i gotówce, określona w poprzednich ustawach na 20 tys. marek, pozostaje wprawdzie ta sama, ale materiały liczyć się będą według cen w chwili wydania ustawy 1919 r. Przy odbudowie szkół i domów ludowych wysokość zapomogi nie jest ograniczona, państwo pokrywać będzie koszty materiałów i fachowej robocizny, gminy dostarczać będą robocizną pomocniczą i środki przewozowe.

W wykonaniu ust. z dn. 28/2. 1919. ma być wydawane drzewo na odbudowę zniszczonych przez wojnę, a należących do drobnych rolników oraz drobnych posiadaczy miejskich domów mieszkalnych i zabudowań, tudzież na odbudowę szkół, kościołów i budowli użyteczności publicznej. Drzewo wydawane będzie bezpłatnie na rachunek skarbu państwa po cenach ustanowionych ³⁾ z drzewa zajętego, o ile budowa nie mogłaby być dokonana bez pomocy państwa. Prócz tego otrzymywać mogą drobni rolnicy i właśc. realności miejskich drzewo po średnich cenach targowych, ustalonych przez M. R., także drobni rolnicy na odbudowę spalonych wskutek pożarów budowli i na budowę nowych osad po cenach urzędowo ustanowionych przez M. R. z drzewa zajętego. Rozdziału drzewa dokonywują Biura Odbudowy bezapelacyjnie ²⁾. Od niezmiernie dla przemysłu leśnego uciążliwego zajęcia drzewa zwalnia Rozp. M. R. właścicieli drobnych parcel leśnych (do 20 hekt.) ⁷⁾.

Rozp. M. R. z dn. 27/1. ⁴⁾ nakłada na każdego posiadacza koni obowiązek przewiezienia według dyspozycji Biura Odbudowy po sto kilometr-metrów budulcu na konia; starosta może wyjątkowo podwyższyć świadczenie do dwustu kilometr-metrów.

XII. Reforma rolna.

Rozciągnięcie reformy rolnej na Ziemie Wschodnie. 1) Rozp. R. M. 23/3 D. U. 30/178; 2) Rozp. Prez. G. U. Z. i M. Sp. 27/5 DU. 52/325; 3) Rozp. R. M. 22/2 DU. 19/110.

Urzędy i komisje ziemskie 4) Rozp. Prez. G. U. Z. 3/11 1920 DU. 3/13; 5) Rozp. R. M. 20/12 1920 DU. 5/27; 6) Rozp. Prez. G. U. Z. 30/4 DU. 47/292; 7) Rozp. Prez. G. U. Z. 7/1 Mon. 17.; 8) Rozp. Prez. G. U. Z. 27/5 Mon. 125 (instrukcja dla Okręgu U. Z. w Poznaniu);

9) Rozp. Prez. G. U. Z. 28/4 Mon. 106 (dety i koszty podróży członków kora. ziem.)

Przejęcie na własność państwa ziemi i nadanie jej wojskowym 10) U. 17/12 1920 DU. 4/17; 11) Rozp. M. R. 16/3 DU 27/157; 12) Rozporządzenie M. R. 21/4 DU. 39/239; 13) U. 17/12 1920 DU. 4/18; 14) Rozp. Prez. G. U. Z., M. R. i M. W. 23/3 DU. 31/192.

Fundusz osadniczy. 15) Rozp. R. M. 11/12 1920 DU. 3/9, uzupełniające rozporządzenie z dn. 16. 6. 1920, normujące użytkowanie funduszu.

Fundusz na sfinansowanie reformy rolnej. 16) Rozp. R. M. 20/12 1920 DU. 3/11, przekazujące administrację tym 1¹/₂ milijardowym funduszem Państwowemu Bankowi Rolnemu.

Parcelacja. 17) Przepisy M. R. 8/3 Mon. 108. 18) Rozp. Prez. G. U. Z. 27/4 DU. 43/264. 19) Rozp. Pr. G. U. Z. 5/1 Mon. 12. 20) Rozp. Pr. G. U. Z. 22/2 Mon. 54. 21) Rozp. Pr. G. U. Z. 21/4 Mon. 119.

Zniesienie ograniczeń co do nabywania gruntów włościańskich w obrębie miast 22) U. 20/5 DU. 46/280.

Spółki drobnych rolników utworzonych na podstawie statutu b. Banku włościańskiego 23) Rozp. Pr. G. U. Z. 18/5 DU. 46/285 (zmiana prawa zaskarżania uchwał).

Na ziemie, przyłączone do polski traktatem Ryskim, rozciągnięto przepisy o przenoszeniu własności ziemskiej (DU 1919 73/428) i ustawę o organizacji urzędów ziemskich (DU 1920 70/461)¹⁻²). Do czasu wprowadzenia urzędów ziemskich utworzono 3 delegatury: wołyńską, poleską i nowogródzką i podległe im komisariaty powiatowe³). — Wstrzymanie eksmisji małorolnych dzierżawców przedłużono do 1/3. 1922.³).

Do utworzonej Okręgowej Komisji Ziemskiej w Poznaniu należy, prócz ogólnej kompetencji okręgowych kom. ziemskich, rozstrzyganie spraw, należących dawniej do zakresu spraw pruskich komisji generalnych i komisji kolonizacyjnej.⁴).

Urząd Osadniczy w Poznaniu został rozp. Rady Min. zniesiony i utworzono dwa okręgowe urzędy ziemskie dla województw Poznańskiego i Pomorskiego, z tem że do czasu utworzenia urzędu pomorskiego czynności dawnego Urzędu Osadniczego i Komisji Generalnej prowadzić będzie urząd poznański. Kompetencje Wyższego Sądu Kultury Krajowej przechodzą we właściwym zakresie do Głównej Komisji Ziemskiej.⁵)

Utworzono powiatowe urzędy ziemskie w b. dzielnicy pruskiej rozp. z d. 30. III; 9 w woj. Poznańskim i 6 w woj. Pomorskiem, łącząc po parę powiatów.⁶)

Wydana została instrukcja dla powiatowych komisji ziemskich. Posiedzenia komisji winny się odbywać nie rzadziej niż raz na miesiąc. Na porządku dziennym znaleźć się mają sprawy, przedłożone do rozpatrzenia przez okręgowe urzędy ziemskie, a gdyby ich nie było, rozpatrzyć należy protokoły komisji gminnych. Na posiedzenia mogą być dopuszczeni rzeczoznawcy i strony interesowane (delegaci wsi, gminy lub majątku w liczbie 2—5). Prze-

wodniczący ma prawo udzielać członkom upomnień, po trzykrotnem bezskutecznem upomnieniu pozbawić ich głosu, a za zgodą Większości komisji usunąć ich z sali. ⁷⁾

Państwo rozpoczęło na wielką skalę zakreśloną akcją kolonizacji ziem wschodnich, przyłączonych Traktatem Ryskim. Zapas ziemi, przeznaczony w pierwszym rządzie na osiedlanie byłych wojskowych, a następnie wogóle na przeprowadzenie reformy agrarnej, zdobywa się przez przyjęcie 1) obowiązkowe dóbr skarbowych, b. Banku włościańskiego, apanażowych i gabinetowych, należących do członków b. dynastji rosyjskiej, majoratów donacyjnych; dóbr kościelnych katolickich po porozumieniu się ze Stolicą Apostolską; dóbr kościelnych i klasztornych innych. wyznań po porozumieniu się z ich przedstawicielami, o ile porozumienie nastąpić mogło przed 1. IV. 1921, z pozostawieniem niezbędnych obszarów na potrzeby parafji lub zakonu; dóbr innych instytucyj publicznych, w szczególności fundacyj. 2) Mogą za odszkodowaniem być przejęte na własność państwa ziemie prywatne a) w całości opuszczone przez właścicieli, jeżeli ci nie powrócą do swych siedzib przed 1. IV. 1921 lub nie udowodnią, że nie mogli powrócić wskutek wywiezienia lub internowania przez władze obce; b) w części przewyższającej 400 hekt. jednego folwarku bez względu na obecność właściciela, z tern że jeden właściciel lub współwłaściciele mogą posiadać w państwie tylko jeden folwark zabudowany, nie przekraczający tego obszaru (wyjątek stanowią większe obszary leśne) c) ziemie nie zagospodarowane, o ile w rok po zawarciu traktatu nie zostały zagospodarowane. Kolejność przejmowania zależy od stanu zagospodarowania, w pierwszym rządzie przejmowane mają być ziemie leżące odłogiem. Ci właściciele, którzy powrócą po 1. IV. 1921, w ciągu trzech lat od ogłoszenia ustawy mogą otrzymać ziemię, nie przekraczającą w każdym razie 45 hekt. i ograniczoną ilość budulca. Ustawa wbrew art. 2 p. a. przewiduje wszakże możliwość zajęcia ziemi opuszczonej i przed 1. IV. 1921, skoro nakładą na powracających przed tym terminem obowiązek zwrotu nakładów, poniesionych przez „nowonabywców” (art. 5 ust. 3). Ustawa odsyła do później ukazać się mającej ustawy sprawy oszacowania, ceny wykupu i sposobu spłaty właścicieli prywatnych. Również nie normuje likwidacji serwitutów. ^{10—41)}

Ziemie na własność darmo otrzymują inwalidzi, oficerowie i żołnierze, którzy się szczególniej odznaczyli (kawalerowie orderu „Virtuti Militari”, odznaczeni „Krzyżem Walecznych”, inne odznaczenia i pisemne dowody uznania, rozkazy dzienne i t. p.) oraz ochotnicy, którzy odbyli służbę frontową. Za zapłatą otrzymać mogą ziemię inwalidzi i żołnierze zdolni do pracy na roli; kwalifikacje zawodowe nie są wymagane, jedynie zdrowie; pierwszeństwo wszakże mają zawodowi rolnicy i miejscowi mieszkańcy. Wyła-

czeniu są karani i pociągnięci do odpowiedzialności za wymienione w art. 4 przestępstwa. Tworzone gospodarstwa mają być samodzielne, rozmiar ich zależy od warunków lokalnych, nie może wszakże przewyższać 45 hekt., łącznie z ziemią dotychczas posiadaną. Spółki żołnierskie otrzymać mogą ziemię dla późniejszego podziału w ilości, nie przekraczającej 45 hekt. na członka.

Żołnierz winien się osiedlić w ciągu roku, zagospodarować w ciągu 3 lat od czasu nadania, w przeciwnym razie może być usunięty z gruntu w drodze administracyjnej. Rozp. wykonawcze wszakże uważa za wystarczające osiedlenie się rodziny (krewni aż: do czwartego stopnia, powinowaci do drugiego stopnia!), a osobom, pełniącym służbę publiczną, G. U. Z. może pozwolić na gospodarowanie przez pełnomocnika lub dzierżawcę. Prócz tego przed usunięciem zbadać należy, czy zachodzi wina ze strony osadnika i czy otrzymał on „konieczną pomoc państwową do zagospodarowania osady.”

Wysokość opłat za grunty i budynki określa powiatowy komitet nadawczy w gotówce, odpowiadającej wartości 30—100 kg. żyta za hektar rocznie. Spłata należności za grunty trwa z reguły 30 lat, począwszy od 5 roku po nadaniu. Pomoc państwowa na zagospodarowanie składać się może z inwentarza żywego i martwego, pochodzącego z demobilizacji wojska (para krów i wóz), z materiału budowlanego, z kredytu w gotówce lub środkach produkcji rolnej (narzędzia, zboże do siewu), z kredytu na pomoc w budowie w gotówce lub materiałach. Na udzielenie kredytu M. R. dysponuje 2 miliardami marek.

Gospodarstwa rolne nie mogą być dzielone i sprzedawane przed spłatą nabytej ziemi, w każdym razie nie przed upływem 25 lat. Uchylenie tego zakazu ze względu na stosunki gospodarcze lub rodzinne orzekają Okr. Urzędy Ziemskie.^{15—14)}

Przeprowadzanie kolonizacji należy do Powiatowych Komitetów Nadawczych. Przewodniczącym jest starosta, członkami pow. referent rolniczy (przedst. M. R.), komisarz ziemski (przedst. G. U. Z.), przedstawiciel M. Sk. i przedstawiciel M. Spr. Wojsk.; prócz tego głos doradczy posiadają przedstawiciel mniejszej i większej własności, wyznaczony przez przedstawiciela M. R. w Komisji Odwoławczej na podstawie opinii starosty. Komitety Nadawcze dokonywują przejęcia dóbr na własność państwa.¹¹⁾ Od orzeczenia Komitetów Nadawczych przysługuje odwołanie w przeciągu 30 dni do Komisji Odwoławczej (wyznaczono 3 komisje, po jednej na województwo). W komisji przewodniczy wojewoda, członkami są ponadto przedstawiciele tych samych ministerjów, które mają delegatów w komitetach powiatowych. Komisja Odwoławcza załatwia rekursy i sprawuje nadzór nad działalnością Komitetów Nadawczych. Komisje Odwoławcze mogą zatwierdzać, uchylać

całkowicie lub częściowo i zmieniać orzeczenia Komitetów Odwoławczych. Niejawne posiedzenia Kom. Odwoławczych rozstrzygają odwołania, które mogą być załatwione na podstawie formalnej i sprawują czynności nadzorcze. Posiedzenia publiczne odbywają się z wezwaniem osób odwołujących się, biegłych i świadków¹³⁾.

Komitety Nadawcze, prócz przejęcia ziemi, opracowują plany kolonizacyjne, ustalają obszar osad, rozmiar pomocy państwowej, wydają orzeczenia o nadaniu ziemi i akty nadawcze, o potrzebie usunięcia osadnika.

Nadzór nad osadnictwem wojskowym sprawują w porozumieniu trzy Ministerstwa: G. U. Z. (techniczne przeprowadzenie osadnictwa), M. R. (pomoc państwowa) i M. S. Wojsk. (kwalifikowanie osadników i pomoc wojskowa). Bardzo wybitną rolę gra w przeprowadzeniu kolonizacji M. S. Wojsk. Władze wojskowe kwalifikują żołnierzy i określają ich uprawnienia do bezpłatnego lub płatnego nadania ziemi. Pow. Komitety Nadawcze otrzymują od władz wojskowych pomoc, między innymi w postaci dostarczania sił mierniczych, żołnierzy dla przedsięwzięcia robót i środków przewozowych.¹⁴⁾

W zakresie parcelacji rządowej zaznaczyć należy jedynie Przepisy, dotyczące kwalifikowania i przekazywania Gł. U. Z. przez M. Roln. majątków państwowych, przeznaczonych na parcelację.¹⁷⁾ Parcelacją dokonywaną przez właścicieli majątków ziemskich zajmuje się rozp. z dn. 27. 4. Parcelacje można przeprowadzać po uzyskaniu za pośrednictwem Pow. Urzędu Ziemskiego zaświadczenia od Okręg. Urz. Ziemskiego o braku przeszkód ze strony Urzędów Ziemskich (przeszkodą bezwzględna jest uchwalenie wykupu danej posiadłości przez państwo). Dla uzyskania zaświadczenia trzeba przedstawić plan parcelacji (oraz cenę sprzedażną, kategorię nabywców), zgodny z zasadami reformy rolnej. Parcelacja bez pozwolenia (dzika) pociąga za sobą przymusowy wykup. Po uzyskaniu zaświadczenia winni właściciele parcelujący przedłożyć projekt podziału parcelacyjnego do zatwierdzenia Okr. Urz. Ziemsk. Oddanie przed zatwierdzeniem gruntów w posiadanie lub użytkowanie nowonabywców pociąga za sobą nieważność sprzedaży i przymusowy wykup majątku.¹⁸⁾ — Upoważnione do przeprowadzenia parcelacji instytucje społeczne, działające pod kontrolą urzędów ziemskich,¹⁹⁾ mogą uzyskać prawo parcelacji większej własności, co do której przez Powiatową Komisję ziemską lub Komisarza Ziemskiego przyjęty został wniosek o zamierzonym wykupie, tylko po uzyskaniu zezwolenia Okr. Urz. Ziemsk. po zasięgnięciu opinii Pow. Kom. Ziemskiej, względnie Komisarza Ziemskiego.²⁰⁾

XIV. Rolnictwo.

Rolnictwo, 1) U. o dzierżawie łąk i sprzedaży paszy — przedłużona na rok 1921. Rozp. M. R. 21/5 DU. 45/276.

Kredyty na pomoc rolną 2) U. 18/3 DU. 30/174; 3) Rozp. M. R. 22/4 DU. 38/232; 4) U. 18/3 DU. 31/182 (kredyt na zboże siewne zagraniczne); 5) U. 4/2 DU. 14/81 (gwarancja państwowa dla zobowiązań zagranicznych „Kooperacji Rolnej”).

Zabezpieczenie uprawy rolnej. 6) Rozp. M. b. dz. pr. 24/6 Dz. Pr. 23/160 (przedłużenie do końca 1921 uprawnienia starosty do odebrania użytkownicy zarządu posiadłości rolnej).

Policja weterynaryjna. Walka z księgosuszem. 7) Rozp. M. R. i M. W. 1913 DU. 31/190; zniesione 8) Rozp. M. R. 2/5 DU. 51/319; 9) Rozp. M. R. 7/3 DU. 26/152. Zaraza płucna. 10) Rozp. M. R. 8/3 DU. 31/185.

Szkolnictwo rolnicze 11) Uposażenie nauczycieli ludowych szkół rolniczych i opłaty od uczniów w internatach szkolnych Rozp. M. R. 16/3 DU. 38/229; 12) Stypendja dla kandydatów na nauczycieli w ludowych szkołach rolniczych Rozp. M. R. 25/3 Mon. 102; 13) Odbywanie praktyki nauczycielskiej w lud. szkoł. roln. Rozp. M. R. 28/4 Mon. 131.

14) Izby Rolnicze w b. dz. pr. Zmiana w ustawie. Rozp. M. b. dz. pr. 9/3 Dz. Pr. 19/122.

Urzędy 15) Rozp. M. R. 8/11 1920 Mon. 23 Regulamin Państwowej Rady Weterynaryjnej, udzielającej opinji w sprawach administracyjnych, naukowych i zawodowych. 16) Instrukcja wydana przez M. R. dla Wydziałów Rolnictwa i Weterynarii Urzędów Wojewódzkich 18/3 Mon. 78.

Leśniczy 17) Egzamin państwowy dla kandydatów na leśniczych Rozp. M. R. 29/1 DU. 23/129.

Morski Urząd Rybacki 18) Utworzenie dla nadzoru nad rybołóstwem morskiem w Pucku Morskiego Urzędu Rybackiego Rozp. M. b. dz. pr. 18/6 Pr. Pr. 23/150.

Sejm przeznaczył na rok 1921 3 miliardowy kredyt nadzwyczajny na podniesienie wytwórczości rolniczej, zwłaszcza dla obszarów zniszczonych przez wojnę i gospodarstw nowopowstałych. Z kredytu korzystać mają¹⁾ w postaci inwentarza, nasion lub gotówki i t. p. gospodarstwa potrzebujące pomocy na zagospodarowanie odłogów, 2) związki samorządowe, stowarzyszenia i współdzielnie rolnicze i przedsiębiorstwa handlowo i przemysłowo-rolnicze w celu wytwarzania i dostarczania przez nie przedmiotów, potrzebnych dla rolnictwa. Jeżeli przedmioty dostarczane są rolnikom na kredyt, ten nie może przekraczać 6 lat (pierwsze 2 lata kredyt bezprocentowy, następnie oprocentowanie 6%) Kredyt dla instytucji, wymienionych w p. 2-im jest krótkoterminowy po 10%. Wysokość kredytu dla gospodarstw z pierwszeństwem dla nowopowstałych, obliczona jest na móg roli, zmniejsza się w miarę, jak powiększa się obszar gospodarstwa.

Akcję pomocy rolnej prowadzi organy M. R. przy współudziale gminnych, powiatowych, wojewódzkich komitetów pomocy rolnej. Komitety gminne składają się z wójta, 2 członków

rady gminnej, 2 delegatów organizacji rolniczych, (w b. zab. austriackim czynność komitetów gminnych pełnią zwierzchności gminne). Komitety powiatowe składają się z starosty, referenta rolniczego, komisarza ziemskiego, delegata sejmiku powiatowego, 4-ch przedstawicieli miejscowych organizacji rolniczych. W skład wojewódzkiego komitetu wchodzi wojewoda; naczelnik wydziału rolnictwa, inspektor wydziału rolnictwa, delegat okr. urzędu ziemskiego, przedstawiciel rady wojewódzkiej, 4-ch delegatów organizacji rolniczych. Komitety powiatowe grać miały główną rolę w udzielaniu kredytu gospodarstwom (z reguły do 100 tys.), komitety wojewódzkie przyznawać miały wyższe kredyty gospodarzom, rozstrzygać odwołania od decyzji kom. pow. Od decyzji komitetu wojewódzkiego służy odwołanie do Min. R. Związane z kredytem czynności bankowe wykonywać ma Pol. Państw. Bank Rolny. Dawniejsze rozporządzenia z r. 1920 o utworzeniu komitetów pomocy rolnej i udzielaniu pożyczek na pomoc rolną zostały zniesione.

XV. Przemysł i handel.

Kredyt dla przemysłu 1) Rozp. M. Sk. 28/2 DU. 34/203; 2) U. 17/12 1920 DU. 4/16.

Ustalanie cen za dostarczanie energii elektrycznej 3) Rozp. M. P. H. 25/1 DU. 13/79 (rozciągnięcie rozp. na była dzielnicę pruską).

Nadzór nad kotłami parowymi 4) U. 31/5 DU. 50/303; 5) Rozp. M. b. dz. pr. Dz. Pr. 28/12 1920. 4/69.

Górnictwo. 6) Ściąganie kar w sprawach opałowych Rozp. M. P. H. 20/5 DU. 47/294; 7) Uprawnienie do wykonywania robót mierzniczych R. M. P. H. 3/6 DU. 52/327; 8) Statut Państwowego Instytutu Geologicznego 28/2 Mon. 65.

Urzędy probiercze w b. zaborze austriackim 9) Rozp. M. P. H. 29/11 1920 DU. 5/21.

Miary 10) Rozszerzenie dekretu o miarach 5/2 1919 Dz. Pr. 15/211 na b. dzielnicę pruską. Rozp. M. b. dz. pr. 28/5 Dz. Pr. 20/138; 11) Urzędnicy Urzędu Wąg i Miar w b. dz. pruskiej Rozp. M. b. dz. pr. 31/5 Dz. Pr. 21/140.

Giełdy 12) U. 20/1 DU. 13/71.

Prowadzenie rejestru statków handlowych morskich 13) Rozp. M. b. dz. pr. 18/1 DU. 10/58 (rejestr prowadzi wydział rejestracji statków handlowych morskich przy sądzie powiatowym w Wejherowie).

Urzędy przywozu i wywozu 14) Uzupełniające Rozp. M. P. H., M. Sk., M. Spr., M. K., M. Pt. i M. b. dz. 15/2 DU. 21/118. 15) Rozp. M. P. H. 2/3 DU. 25/142.

Udzielanie koncesyj na apteki 16) Rozp. M. Z. 21/4 Mon. 118.

Wolny handel 17) Rozp. wyk. M. P. H. do ustawy, uchylającej sekwestr skór bez daty DU. 26/155; Drożdże 18) Rozp. M. Sk. 8/3 DU. 39/238; 19) Zniesienie Urzędu Rozdzielczego przy Min. b. dz. pr. Rozp. M. b. dz. pr., 24/6 Dz. Pr. 23/158; 20) Zniesienie zakazu jarmarków na bydło w woj. Poznańskim Rozp. M. b. dz. pr. 24/6 Dz. Pr. 23/161; 21) Zniesienie sekwestru wełny. Rozp. M. b. dz. pr. 3/1 Dz. Pr.

1/12; 22) Wapna Rozp. M. b. dz. pr. 5/4 Dz. Pr. 15/95; 23) Wolny handel węglem, przewożonym drogą wodną do miejscowości nad Wisłą i Przemszą. Rozp. M. P. H. 18/3 Mon. 77; 24) Węglem brunatnym i brykietami Rozp. M. P. H. 10/5 Mon. 116; 25) Zniesienie sekwestru papieru drukowego. Rozp. M. P. H. 8/4 Mon. 90; 26) Częściowe zwolnienie od sekwestru naftowych cystern wagonowych. Rozp. M. Sk. 18/4 Mon. 99.

Statut Tow. Kredytowego Przemysłu w Polsce¹⁾
Towarzystwo ma na celu udzielanie pożyczek członkom w listach zastawnych, zabezpieczonych hipotecznie w pierwszym miejscu na nieruchomościach przemysłowych, maszynach i urządzeniach. W ciągu pierwszych lat Tow. może udzielać pożyczek również w walucie zagranicznej. Skarb Rzeczypospolitej gwarantuje regularną wypłatę procentów od listów zastawnych, emitowanych w walucie zagranicznej i ich wykup do sumy 20 milionów funtów sterlingów. Nadzór nad działalnością Tow. wykonywa M. Skarbu za pośrednictwem delegata, który uczestniczy w zebraniach organów Tow. i ma prawo wstrzymującego protestu przeciwko uchwałom. Uchwały zaprotestowane lub dotyczące szczególnie ważnych interesów Skarbu rozpoznaje M. Skarbu. Min. Sk. może rozwiązać zarząd i radę nadzorczą Tow., zarządzić nowe wybory lub zamianować te organy, a nawet w porozumieniu z Gen. Prokuratorem zarządzić likwidację Towarzystwa.

Pożyczki dla drobnego przemysłu.²⁾ Skarb państwa gwarantuje do sumy 200 milionów marek pożyczki ulgowe dla drobnych przemysłowców, rzemieślników, ich organizacji wytwórczych i przemysłu domowego. Utworzone będą przy M. P. i H. i jego lokalnych organach komisje z udziałem szczególnym zrzeszeń przemysłowo-wytwórczych dla przyznawania kredytu. Przedstawiciele M. P. H. i M. Sk. mają prawo sprzeciwu. Pożyczki najwyżej na lat 10 wypłacają upoważnione instytucje kredytowe lub Pol. Krajowa Kasa Pożyczkowa, która dyskontuje zobowiązania instytucjom kredytowym. Kredyt może być udzielony pod zastaw towarów, maszyn i narzędzi. Ustawa znosi analogiczną ustawę z dnia 30. V. 1919 r.

Ustawa o organizacji giełd w Polsce normuje ustrój giełd dla wszystkich dzielnic, wzorując się na ustawie austriackiej. Giełdy pieniężne podlegają M. Skarbu, giełdy towarowe M. Przemysłu i Handlu. Ci ministrowie wydają pozwolenia na otwarcie giełdy. Nadzór giełdowy wykonuje komisarz giełdowy; uczestniczy w obradach rady giełdowej i może zawieszać sprzeczne z prawem uchwały; o zawieszonych uchwałach winien zdecydować właściwy minister, decyzja winna być doręczona radzie giełdowej w ciągu 8 dni, w przeciwnym razie uchwała staje się ważną. Członkami giełdy nie mogą być między innymi duchowni, oficerowie i urzędnicy.

Giełda jest korporacją samorządną. Organami jej są zgromadzenia członków (oraz jako ciało wyborcze, jeżeli giełda liczy przeszło 300 członków — reprezentanci przez członków wybrani), rada i komisja rozjemcza, dla rozstrzygania sporów, wynikających z tranzakcyj giełdowych. Giełda rządzi się statutem, zatwierdzonym przez ministra. Członków rady zatwierdza minister; w razie trzykrotnego niezatwierdzenia wyborów, mianuje członków rady z pośród członków giełdy minister.

Do obowiązków rady należy między innymi ustalanie zwyczajów giełdowych, dopuszczanie walorów do obrotu w myśl instrukcji, zatwierdzonej przez ministra, komunikowanie ministrowi uchwał, memoriałów, wniosków w sprawach handlu. Komisja dyscyplinarna rady może wymierzać jako kary nagany, grzywny, zawieszanie czasowe i wykluczenie członka. Pośrednictwem przy tranzakcjach giełdowych zajmować się mogą tylko maklerzy, zatwierdzeni przez ministra. Minister za niestosowanie się do ustawy i statutu może rozwiązać radę giełdową; czynności jej sprawuje mianowany komisarz rządowy, który przeprowadza w terminie 3 miesięcznym nowe wybory. Minister ma prawo zawiesić działalność zebrań giełdowych i giełdę rozwiązać.

XV. Komunikacje.

Koleje żelazne, 1) U. o przejęciu przez M. K. kolei zbudowanych przez b. władze okupacyjne 14/12 1920 DU. 3/5; 2) Rozp. M. K. 9/4 DU. 37/225; 3) Rozp. R. M. o wywłaszczeniach, dokonanych przez b. władze okupacyjne 15/1 DU. 9/45; 4) Rozciągnięcie ust. z dn. 27. 3. 1920 o kolejach w czasie wojny na b. dz. pr. Rozp. M. b. dz. pr. 24/2 Dz. Pr. 9/53; 5) Statut Państwowej Rady Kolejowej U. 15/4 DU. 38/226.

Drogi kołowe 6) U. o budowie i utrzymaniu dróg publicznych 10/12 1920 DU. 6/32; 7) U. o dostarczaniu środków przewozowych do budowy i utrzymania dróg 10/12 1920 DU. 6/31; 8) Rozp. R. M. 5/4 DU. 36/213 (rozciągnięcie tych ustaw na Ziemię Wschodnie); 9) Okólnik M. Rp. 18/3 Mon. 76 o ustaleniu sieci dróg wojewódzkich, powiatowych i gminnych; 10) Rozp. M. b. dz. pr. 15/2 Dz. Pr. 8/44 o Zapomogach na budowę dróg powiatowych i gminnych.

Drogi wodne II) Rozp. M. Rp. 26/11 1920 Mon. 75 o organizacji Dyrekcji Budowy Kanałów Żeglugi w Warszawie i Krakowie; 12) Rady wodne w b. dz. pr. Rozp. M. b. dz. pr. 21/3 Dz. Pr. 14/85 (Zmiana brzmienia ust. wodnej z r. 1913).

Poczta i Telegraf 13) U. 17/12 1920 DU. 7/36 o pocztach, radjotelegrafach, telegrafach i telefonach w czasie wojny; 14) Rozp. M. Pt. 19/2 DU. 21/119, zmieniające częściowo rozp. o odpowiedzialności za krajowe przesyłki pocztowe i telegramy.

Przedsiębiorstwa przewozowe 15) Rozp. R. M. 29/1 DU. 14/83. Przepisy o udzielaniu pozwoleń na zaprzęgowe i samocho-dowe przedsiębiorstwa przewozowe w b. zab. rosyjskim.

Rada Kolejowa⁵⁾ jest organem doradczym przy M. K. Rozpatruje roczne sprawozdania i plany gospodarki kolejowej, za-

sady eksploatacji, ogólne plany budowy dróg, zasady koncesjonowania kolei prywatnych, zasady przepisów przewozowych, taryfy i t. p. Do rady należą przedstawiciele Ministerstw: P. H., R., Pt. Sk., Rp., A. i W., przedstawiciele dziesięciu większych miast i ciał samorządowych, (po jednym z województwa), 16 przedstawicieli organizacji gospodarczo-społecznych, przedstawiciele dyrekcyjnych rad kolejowych, 6 fachowców mianowanych przez M. K. Przewodniczy M. lub wiceminister K. Przy radzie istnieją trzy stałe komitety: nowobudujących się kolei, taryfowy, eksploatacji.

Ustawa drogowa⁹⁾. wzorowana na ustawodawstwie zwłaszcza francuskim, dzieli drogi publiczne na cztery kategorie (piątą właściwie stanowią zwykłe drogi wiejskie, nie uznane za gminne): państwowe, wojewódzkie, powiatowe i gminne. Do uznania drogi za państwową wymagana jest uchwała Sejmu. Zaliczenie dróg do innej kategorii należy do odpowiednich związków samorządnych (drogi wojewódzkie ustalają w ciągu 6 miesięcy rady wojewódzkie, w Galicji Tymczasowy Wydział Samorządowy, drogi powiatowe i gminne związki powiatowe i rady gminne i miejskie w ciągu roku).⁹⁾ W razie niezaliczenia niezbędnej dla komunikacji drogi do żadnej kategorii, M. Rp. w porozumieniu z M. S. W. przekazuje drogę właściwemu związkowi. Budowa drogi, przeniesienie z jednej kategorii do drugiej oraz zaniechanie wymagają uchwały Sejmu, lub właściwemu związkowi samorządowemu. Grunty stale lub czasowo potrzebne dla dróg oraz materiały niezbędne dla ich budowy i utrzymania mogą być nabyte drogą wywłaszczenia, albo czasowo zajęte. Orzeczenie o wywłaszczeniu wydaje władza administracyjna 2 instancji, od orzeczenia odwołać się można do sądu w sprawie oznaczenia wysokości wynagrodzenia za wywłaszczenie.

Zwierzchni nadzór nad drogami publicznymi wykonywa M. Rp., nadzór administracyjny na drogach samorządowych — M. Rp. w porozumieniu z M. S. W. Budowę i utrzymanie dróg państwowych przekazać może M. Rp. związkowi samorządowemu z odpowiednimi funduszami. Drogi wojewódzkie i powiatowe utrzymuje i buduje związek wojewódzki, może wszakże obowiązki swe przekazać związkowi powiatowemu, drogi gminne — związek powiatowy, może wszakże budowę i utrzymanie przekazać gminom. Z powyższego wynika, że możnaby skoncentrować gospodarkę drogową w powiatach. Budowa i utrzymanie ulic w miastach należy do samorządu miejskiego. Wyższe organy: M. Rp. względnie związki samorządowe mogą przejąć gospodarkę drogową, jeżeli związki samorządowe prowadzą ją wadliwie i niedbale, i prowadzić na rachunek związków zobowiązanych. Wojewódzkie związki samorządowe mogą wydawać w porozumieniu z M. Rp. szczegółowe przepisy drogowe dla wszystkich dróg samorządowych.

Koszty utrzymania i budowy dróg obciążają państwo lub właściwe związki samorządowe (koszty dróg dojazdowych do stacji kolejowych i przystani ponoszą w $\frac{1}{3}$ koleje lub zarząd drogi wodnej). Państwo może udzielać zapomóg i pożyczek, z funduszu pożyczkowego drogowego. Przedsiębiorstwa otrzymujące z dróg szczególne korzyści lub je nadmiernie zużywające mogą być pociągnięte do udziału w kosztach na drodze ugody lub decyzji M. Rp. względnie związków samorządowych. Myta mogą być pobierane tylko w razach wyjątkowych za zezwoleniem M. Rp. Dla budowy i utrzymania dróg samorządowych mogą w pewnych wypadkach tworzyć się spółki drogowe dobrowolne lub na żądanie interesowanych, ponoszących $\frac{2}{3}$ kosztów, przymusowe. Spółki są związkami prawnie publicznymi uprawnionymi do ściągania opłat od członków w drodze egzekucji administracyjnej.

Dla utrzymania i budowy dróg gminnych mogą mieszkańcy być pociągani oprócz opłat do świadczeń w naturze, w robociznie pieszej i środkach przewozowych. Osobna ustawa⁷⁾ rozciąga obowiązki na przeciąg 5 lat dostarczania środków przewozowych potrzebnych do budowy i utrzymania dróg przez ich posiadaczów, gdyby nie można było tych środków uzyskać na podstawie dobrowolnej umowy lub gdyby żądano nadmiernych za nie opłat. Zarządzenie o przymusowym dostarczaniu środków przewozowych wydaje na żądanie organów administracji drogowej starosta po wysłuchaniu opinii sejmiku. Za dostarczone środki wyznacza wynagrodzenie wydział powiatowy (lub magistrat). Za uchylanie się grozi grzywna lub areszt i dostarczenie środków przewozowych na koszt winnych.

W b. zaborze pruskim związki wojewódzkie nadal zarządzać będą drogami, uznanymi za państwowe i otrzymywać będą na ich budowę i utrzymanie co roku odpowiednie fundusze, które wraz z zasiłkami na drogi innych kategorii, nie mogą być niższe od otrzymywanych dotychczas dotacyj, zwiększonych w stosunku do wzrostu cen. Zakres działania poszczególnych związków samorządowych w sprawach drogowych pozostaje bez zmian do czasu wejścia w życie obowiązujących w całym państwie ustaw o samorządzie⁸⁾ M. b. dz. pruskiej może rozciągnąć ustawę o przymusowym dostarczaniu środków przewozowych na tę dzielnicę.⁷⁾

XVI. Sprawy robotnicze.

Ubezpieczenia społeczne: Ubezpieczenia od wypadków 1) Wydział ubezpieczeń od wypadków Ubezpieczalni krajowej w Poznaniu Rozp. M. b. dz. pr. 12/4 Dz. Pr. 16/101; 2) Statut powyższego wydziału Rozp. M. b. dz. pr. 13/6 Dz. Pr. 22/147; 3) Zagraniczne renty od wypadków Rozp. M. b. dz. pr. 22/1 Dz. Pr. 12/81; 4) Ubezpieczenia od wypadków w rolnictwie Rozp. M. b. dz. pr. 15/10 1920 Dz. Pr. 1/2; 5) Nadzór i orzecznictwo Rozp. M. b. dz. pr. 10/1 Dz. Pr. 5/25.

Kasy chorych 6) Przepisy o wyborach Rozp. M. Pr. 21/3 DU. 35/211; 7) Nadzór Min. Zdr. w kasach chorych w zakresie lecznictwa Rozp. M. Z. 8/2 Mon. 42.

Ubezpieczenie inwalidów 8) Ust. o dodatkach drożyznianych do rent inwalidów, starców i rodzin po ubezpieczonych 17/3 DU. 31/180.

Ubezpieczenia na Górnym Śląsku: 9) Zagwarantowanie wypłaty rent i świadczeń w markach niemieckich i dodatków drożyznianych przez Rzeczposp. Polską U. 18/12 1920 DU. 5/20.

Ubezpieczenie urzędników prywatnych 10) Rozszerzenia obowiązku ubezpieczenia urzędników prywatnych Rozporządzenie M. b. dz. pr. 28/12 1920 Dz. Pr. 10/54.

Czas pracy w zakładach handlowych 11) Rozp. M. Pr. 22/3 DU. 47/291 (nieliczne wyjątki dla pewnych zakładów handlowych co do przerwy obowiązkowej w pracy, czasu «sprzedaży i odpoczynku świątecznego w myśl ust. z dn. 18, 12. 1919 o czasie pracy w przemyśle i handlu).

Załatwianie zatargów zbiorowych w rolnictwie 12) U. 11/3 DU. 26/147; 13) Rozp. M. Pr. 22/3 DU. 31/191 o powołaniu Nadz. K om. Rozjemczej; 14) Rozp. M. Pr. 9/5 DU. 55/343; 15) Rozp. M. Pr. 23/3 Mon. 81 (Regulamin Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej).

Inspekcja pracy 16) Podział b. Król. Kongr. na okręgi i obwody inspekcji pracy Rozp. M. Pr. 17/2 DU. 23/131; 17) Podział Galicji na obwody insp. pracy Rozp. M. Pr. 18/5 DU. 55/345.

Statystyka 18) cen artykułów pierwszej potrzeby Rozp. R. M. 17/1 DU. 14/82; 19) statystyka strajków i lokautów Rozp. R. M. 8/2 DU. 16/94.

Przejęcie administracji ubezpieczeń społecznych w b. dzielnicy pruskiej przez państwo polskie wywołało konieczność reorganizacji ustroju tych ubezpieczeń. Wydział ubezpieczeń od wypadków w Poznaniu,¹⁾ który zastąpił na obszarze b. dz. pr. wszystkie dawne przemysłowe spółki zawodowe, jest częścią Ubezpieczalni Krajowej, której zarząd jest zarazem zarządem Wydziału. Statut Wydziału²⁾ tymczasowy wydał Min. b. dz. pr. Obok zarządu organami Wydziału jest Zgromadzenie przedsiębiorców i mężowie zaufania. Zgromadzenie przedsiębiorców składa się z delegatów izb handlowo-przemysłowych i izb rzemieślniczych. Mężów zaufania, jako organy pomocnicze i doradcze zarządu, wybiera z pośród pracodawców i ubezpieczonych zgromadzenie przedsiębiorców. Ubezpieczenie od wypadków w rolnictwie przeprowadza nadal rolnicza spółka zawodowa, przemianowana na Zakład Ubezpieczeń od Wypadków w Rolnictwie, rozciągająca obecnie swą działalność na cały b. zabór pruski.⁴⁾

Władzą nadzorczą w sprawach ubezpieczeń społecznych jest Ministerstwo b. dz. pr. (w miejsce Urzędu Ubezpieczeń Rzeszy i kanclerza Rzeszy). Jako najwyższa instancja wyrokująca i orzekająca działa w Poznaniu „Najwyższy Trybunał dla Spraw Ubezpieczeń Społecznych”).

Ust. z dn. 11 marca¹²⁾ podniosła znacznie kary, przewidziane w ust. 1 sierpnia 1919 r. o załatwianiu zbiorowych zatargów w

pomiędzy pracodawcami a pracownikami rolnymi za uchylanie się do udziału w czynnościach, mających na celu załatwienie konfliktów. Ponadto w celu zapobieżenia strajkom rolnym upoważniła Ministra Pr. do powołania na czas do dn. 31. 3. 1922 Nadzwyczajnej Komisji Rozjemczej, z udziałem przedstawicieli ministerstw i przedstawicieli pracodawców i pracowników.¹³⁾ Komisja Rozjemcza ewentualnie złożona tylko z przedstawicieli rządowych (w razie uchylecia się którejkolwiek ze stron) ma prawo decydować o przedłużeniu i zmianach w umowach zbiorowych. Sądy, które wydają nakaz wykonawczy dla orzeczenia Nadzwyczajnej Komisji, nie mogą go uchylić z tytułu obrazy prawa jak postanowień zwykłych komisji rozjemczych. — Rozp. M. Pr. z dn. 9. V.¹⁴⁾ zmieniło § 9 rozp. z dn. 4. XII. 1920 o tyle, że przewodniczący komisji polubownej lub rozjemczej nie może wyłączać jako jej członków osób znajdujących się pod śledztwem z powodu przestępstw, które mogłyby pociągnąć za sobą zasądzenie, pozbawiając prawa członkostwa (co powinien był uczynić z urzędu w myśl dawniejszego rozporządzenia M. Pr.).

XVII Apropowizacja¹⁾.

¹⁾ Przymusowe ujawnianie zapasów i wykup przedmiotów powszechnego użytku Rozp. R. M. 7/3 DU. 23/127; 2) Ustalanie i ujawnianie cen w restauracjach i na przedmioty powszechnego użytku oraz ograniczanie spożycia i sprzedaży przedmiotów pochodzenia zagranicznego Rozp. R. M. 21/2 DU. 21/114; 3) Rozp. M. A. o ogran. spożycia 22/2 DU. 21/121 zastąpione 4) Rozp. M. A. 22/4 DU. 36/222; 5) z kolei uchylone 31/5 DU. 47/296.

6) Rozp. M. A. 25/2 Mon. 78 (instrukcja o dodatkowej apropowizacji robotników.)

7) Zwiększenie przerobu ziemiołódów na piwo w r. 1920/21 Rozp. M. A. 14/6 DU. 51/323.

8) Wolny przewóz ziemiołódów pozakontygentowych. Rozp. M. A. 5/4 DU. 36/218; 9) Wolny handel ziemniakami w b. dz. pruskiej Rozp. M. b. dz. pr. 22/5 Dz. Pr. 19/131; 10) handel mięsem Rozp. M. b. dz. pr. 3/2 Dz. Pr. 6/31; 11) Rozp. M. b. dz. pr. 12/4 Dz. Pr. 16/103; 12) Obrót makiem i masłem Rozp. M. b. dz. pr. 24/4 Dz. Pr. 17/105.

13) Rozp. M. b. dz. pr. dotyczące powierzchni zasiewów w r. 1921 124 Dz. Pr. 16/100.

Prof. Bohdan Wasiutyński (Poznań).

¹⁾ Ustawa z dn. 7. 7. 1921 zniósła ograniczenia obrotu ziemiołódami.